

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

**Ürün Raporu
KURU BAKLAGİL
2023**

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME
ENSTİTÜSÜ
TEPGE

Ürün Raporu
KURU BAKLAGİL
2023

Hazırlayan

Demet BURUCU
Ziraat Yüksek Mühendisi
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü
demet.burucu@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 391
ISBN: 978-625-94245-7-6

Aralık/ 2023

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah.
Dumlupınar Bulvarı, 06800,
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5458

© TEPGE

Her Hakkı Saklıdır

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

Tablo ve grafiklerdeki rakamların bir bölümü desimalli kullanıldığından ara ya da alt toplamları genel toplamları ile farklılık gösterebilir.

Yayın içerisindeki istatistik veriler hazırlandığı dönemde ilgili kaynaklardan elde edilen yayınlanmış son veriler olup sonraki dönemlerde, yapılan güncellemelerden dolayı farklılıklar olabilir.

İÇİNDEKİLER

Tablo Dizini.....	iii
Grafik Dizini.....	iv
1. GİRİŞ.....	1
2. MERCİMEK DÜNYADA DURUM.....	1
2.1. Dünyada Mercimek Ekim Alanı.....	1
2.2. Dünyada Mercimek Üretimi.....	2
2.3. Dünya Mercimek Verimi.....	3
2.4. Mercimek Ticareti.....	4
2.4.1. İthalat.....	4
2.4.2. İhracat.....	5
2.5. Mercimek Fiyatları.....	6
3. MERCİMEK TÜRKİYE'DE DURUM.....	6
3.1. Türkiye'de Mercimek Ekim Alanı.....	6
3.2. Türkiye'de Mercimek Üretimi.....	8
3.3. Türkiye'de Mercimek Tüketimi.....	10
3.4. Dış Ticaret.....	10
3.4.1. İthalat.....	10
3.4.2. İhracat.....	11
3.5. Mercimek Fiyatları.....	12
4. KURU FASULYE DÜNYADA DURUM.....	13
4.1. Dünyada Kuru Fasulye Ekim Alanı.....	13
4.2. Dünyada Kuru Fasulye Üretimi.....	14
4.3. Dünya Kuru Fasulye Verimi.....	15
4.4. Kuru Fasulye Ticareti.....	16
4.4.1. İhracat.....	16
4.4.2. İthalat.....	17
4.5. Kuru Fasulye Fiyatları.....	17
5. KURU FASULYE TÜRKİYE'DE DURUM.....	18
5.1. Türkiye'de Kuru Fasulye Ekim Alanı.....	18
5.2. Türkiye'de Kuru Fasulye Üretimi.....	19
5.3. Türkiye'de Kuru Fasulye Tüketimi.....	21
5.4. Dış Ticaret.....	21
5.4.1. İthalat.....	21
5.4.2. İhracat.....	22
5.5. Kuru Fasulye Fiyatları.....	23
6. NOHUT DÜNYADA DURUM.....	23
6.1. Dünyada Nohut Ekim Alanı.....	23
6.2. Dünyada Nohut Üretimi.....	24
6.3. Nohut Ticareti.....	26
6.3.1. İthalat.....	26
6.3.2. İhracat.....	27
7. NOHUT TÜRKİYE'DE DURUM.....	28
7.1. Türkiye'de Nohut Ekim Alanı.....	28
7.2. Türkiye'de Nohut Üretimi.....	29
7.3. Türkiye'de Nohut Tüketimi.....	31
7.4. Dış Ticaret.....	31

İÇİNDEKİLER

7.4.1. İthalat.....	31
7.4.2. İhracat.....	32
7.5. Nohut Fiyatları.....	33
8. Türkiye’de Baklagil Destekleme Politikaları.....	34
9. GENEL DEĞERLENDİRME.....	34
EK TABLOLAR.....	37
KAYNAKLAR.....	38

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Ülkelere göre dünya mercimek ekim alanı.....	2
Tablo 2. Ülkelere göre dünya mercimek üretimi	3
Tablo 3. Ülkelere göre dünya mercimek verimi.....	4
Tablo 4. Ülkelere göre dünya mercimek ithalatı.....	4
Tablo 5. Ülkelere göre dünya mercimek ihracatı.....	5
Tablo 6. Dünyada mercimek üretici fiyatları.....	6
Tablo 7. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek ekim alanları.....	7
Tablo 8. İllere göre Türkiye yeşil mercimek ekim alanları.....	8
Tablo 9. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek üretimi.....	9
Tablo 10. İllere göre Türkiye yeşil mercimek üretimi.....	9
Tablo 11. Türkiye mercimek tüketimi.....	10
Tablo 12. Ülkelere göre kırmızı mercimek ithalatı.....	11
Tablo 13. Ülkelere göre yeşil mercimek ithalatı.....	11
Tablo 14. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ihracatı.....	12
Tablo 15. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ihracatı.....	12
Tablo 16. Türkiye Mercimek Fiyatları.....	13
Tablo 17. Dünya kuru fasulye ekim alanları.....	13
Tablo 18. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi.....	14
Tablo 19. Dünya kuru fasulye verimi.....	15
Tablo 20. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı.....	16
Tablo 21. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı.....	17
Tablo 22. Dünyada kuru fasulye üretici fiyatları.....	18
Tablo 23. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları.....	18
Tablo 24. Türkiye’de kuru fasulye üretimi.....	19
Tablo 25. Türkiye kuru fasulye verimi.....	20
Tablo 26. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi.....	21
Tablo 27. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı.....	21
Tablo 28. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı.....	22
Tablo 29. Türkiye kuru fasulye fiyatları.....	23
Tablo 30. Ülkelere göre dünya nohut ekim alanı.....	23
Tablo 31. Ülkelere göre dünya nohut üretimi.....	24
Tablo 32. Dünya nohut verimi.....	25
Tablo 33. Ülkelere göre dünya nohut ithalatı.....	26
Tablo 34. Ülkelere göre dünya nohut ihracatı.....	27
Tablo 35. İllere göre Türkiye nohut ekim alanları.....	29
Tablo 36. İllere göre Türkiye nohut üretimi.....	30
Tablo 37. Türkiye nohut verimi.....	30
Tablo 38. Türkiye nohut tüketimi.....	31
Tablo 39. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalatı.....	32
Tablo 40. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracatı.....	33
Tablo 41. Türkiye nohut fiyatları.....	33

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Mercimek ekim alanında önemli ülkeler	2
Grafik 2. Mercimek üretiminde önemli ülkeler.....	3
Grafik 3. Dünya mercimek ekim alanı, üretimi ve verimi	4
Grafik 4. Ülkelere göre dünya mercimek ithalatı.....	5
Grafik 5. Ülkelere göre dünya mercimek ihracatı	6
Grafik 6. Türkiye mercimek fiyatları	13
Grafik 7. Dünya kuru fasulye ekim alanlarının ülkelere göre dağılımı	14
Grafik 8. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler	15
Grafik 9. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretimi ve verimi	15
Grafik 10. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler	1
Grafik 11. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler.....	2
Grafik 12. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretimi ve verimi	20
Grafik 13. Türkiye'nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler	22
Grafik 14. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler.....	2
Grafik 15. Nohut ekim alanında önemli ülkeler.....	24
Grafik 16. Nohut üretiminde önemli ülkeler.....	25
Grafik 17. Dünya nohut ekim alanı, üretimi ve verimi	25
Grafik 18. Nohut ithalatında önemli ülkeler	26
Grafik 19. Nohut ihracatında önemli ülkeler	27
Grafik 20. Türkiye nohut ekim alanı, üretimi ve verim	31
Grafik 21. Türkiye'nin nohut ithalatı yaptığı ülkeler	32
Grafik 22. Türkiye nohut ihracatında önemli ülkeler.....	33

HARİTA DİZİNİ

Harita 1. 2022 yılı Türkiye'de mercimek ekimi yapılan önemli iller.....	8
Harita 2. 2022 yılı Türkiye'de mercimek üretimi yapan önemli iller.....	10
Harita 3. Türkiye'de kuru fasulye ekimi yapılan önemli iller	19
Harita 4. Türkiye'de kuru fasulye üretimi yapılan önemli iller	20
Harita 5. Türkiye'de nohut ekimi yapan önemli iller	29
Harita 6. Türkiye'de nohut üretimi yapan önemli iller	30

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya mercimek ekim alanı (bin ha)	37
Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya mercimek üretim (bin ton)	37
Ek Tablo 3. Ülkelere göre dünya mercimek ithalat miktarı (ton)	38
Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya mercimek ihracatı (ton).....	38
Ek Tablo 5. Dünya ülkeler verim (kg/da)	39
Ek Tablo 6. Dünya mercimek üretici fiyatları (\$/ton).....	39
Ek Tablo 7. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek ekim alanları (bin da).....	40
Ek Tablo 8. İllere göre Türkiye yeşil mercimek ekim alanları (bin da).....	40
Ek Tablo 9. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek üretimi (bin ton).....	40
Ek Tablo 10. İllere göre Türkiye yeşil mercimek üretimi (bin ton).....	41
Ek Tablo 11. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek verimi (kg/da)	41
Ek Tablo 12. İllere göre Türkiye yeşil mercimek verimi (kg/da)	42
Ek Tablo 13. Ülkelere göre kırmızı mercimek ithalatı (ton).....	42
Ek Tablo 14. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ithalat değeri (bin \$)	43
Ek Tablo 15. Ülkelere göre kırmızı mercimek ihracatı (ton).....	43
Ek Tablo 16. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ihracat değeri (bin \$).....	43
Ek Tablo 17. Ülkelere göre yeşil mercimek ithalatı (ton).....	44
Ek Tablo 18. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ithalat değeri (bin \$)	44
Ek Tablo 19. Ülkelere göre yeşil mercimek ihracatı (ton).....	44
Ek Tablo 20. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ihracat değeri (bin \$)	45
Ek Tablo 21. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)	45
Ek Tablo 22. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)	46
Ek Tablo 23. Dünya kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton).....	46
Ek Tablo 24. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalatı (ton).....	47
Ek Tablo 25. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$).....	47
Ek Tablo 26. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracatı (ton).....	48
Ek Tablo 27. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)	48
Ek Tablo 28. İllere göre Türkiye kuru fasulye ekim alanı (da).....	49
Ek Tablo 29. İllere göre Türkiye kuru fasulye üretim miktarı (ton)	49
Ek Tablo 30. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton).....	50
Ek Tablo 31. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)	50
Ek Tablo 32. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton).....	51
Ek Tablo 33. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$).....	51
Ek Tablo 34. Ülkelere göre dünya nohut ekim alanı (ha)	52
Ek Tablo 35. Ülkelere göre dünya nohut üretim (ton)	52
Ek Tablo 36. Ülkelere göre dünya nohut ithalat miktarı (ton)	53
Ek Tablo 37. Ülkelere göre dünya nohut ithalat değeri (bin \$).....	53
Ek Tablo 38. Ülkelere göre dünya nohut ihracatı (ton).....	54
Ek Tablo 39. Ülkelere göre dünya nohut ihracat değeri (bin \$).....	54
Ek Tablo 40. Dünya nohut üretici fiyatları (\$/ton).....	55
Ek Tablo 41. İllere göre Türkiye nohut ekim alanları (da)	55

EK TABLOLAR

Ek Tablo 42. İllere göre Türkiye nohut üretim miktarı (ton)	56
Ek Tablo 43. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalatı (ton).....	56
Ek Tablo 44. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalat değeri (bin \$).....	57
Ek Tablo 45. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracatı (ton).....	57
Ek Tablo 46. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracat değeri (bin \$).....	57

1. GİRİŞ

Yemelik tane baklagiller, besin değeri yönünden zengin olmaları, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, nedenleriyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur.

Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'sinin, karbonhidratların %7'sinin, hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'inin ve karbonhidratların %5'inin yemelik tane baklagillerden sağlandığı belirtilmektedir (Adak ve ark., 2009). Ayrıca, baklagiller sap ve samanlarındaki protein oranının tahılların iki katına yakın olmasından dolayı hayvan beslenmesinde kaba yem ve kesif yem ihtiyacının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Yemelik tane baklagiller %18–32 oranında protein içerdiğinden, gelişmekte olan ülkelerin beslenme sorununun çözümünde ve beslenmedeki protein açığının giderilmesinde sıklıkla gündeme gelmektedir (Kün ve ark., 2004). Dünya ve Türkiye’de tarla bitkileri yetiştiriciliğinde, ekim alanı ve üretim bakımından ilk sırayı tahıllar alırken bunu yemelik tane baklagiller izlemektedir. Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu, Çin, Avrupa, ABD ve Kanada gibi üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber baklagiller arasında en fazla üretilen ürün kuru fasulyedir.

Türkiye’de 2022 yılında 905.095 hektar alan kuru baklagil üretimi yapılmış olup toplam işlenen tarım alanları içerisindeki payı %4,48’dir. Kuru baklagiller içerisinde nohut 456.833 hektar alan ve %50,47’lik pay ile ilk sırada yer almaktadır. Nohutu sırasıyla; kırmızı mercimek 299.811 hektar alan ve

%33,12 pay, fasulye 97.052 hektar alan ve %10,72’lik pay ve yeşil mercimek 42.824 hektar alan ve %4,73’lük pay ile takip etmektedir.

Bu raporda dünya ve Türkiye’de toplam nohut, kuru fasulye ve mercimeğin ekim alanı, üretimi, tüketimi, dış ticareti, fiyatları ve dünya ile Türkiye’de baklagil sektörünün genel durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. MERCİMEK DÜNYADA DURUM

2.1. Dünyada Mercimek Ekim Alanı

Baklagiller ürün grubunun içerisinde yer alan mercimek, 2021 yılında bir önceki yıla oranla %12,6 artarak dünyada 5,5 milyon ha alanda yetiştirilmiştir (Tablo 1). Dünya ekim alanlarında son beş yılda %9,2 oranında azalma gerçekleşmiştir.

2021 yılı verilerine göre en fazla ekim alanına sahip olan ülke; önceki yıla oranla ekim alanlarını %33 artırarak 1,7 milyon ha ile Hindistan olmuştur. Kanada ise %0,6’lık artışla 1,7 milyon ha ile 2. sırada yer almıştır. Hindistan ve Kanada dünya toplam mercimek ekim alanının yaklaşık %62’sini oluşturmaktadır. Türkiye 2021 mercimek ekim alanını bir önceki yıla oranla yaklaşık %20 oranında artırarak 297 bin ha alan ile 4. sırada yer almıştır.

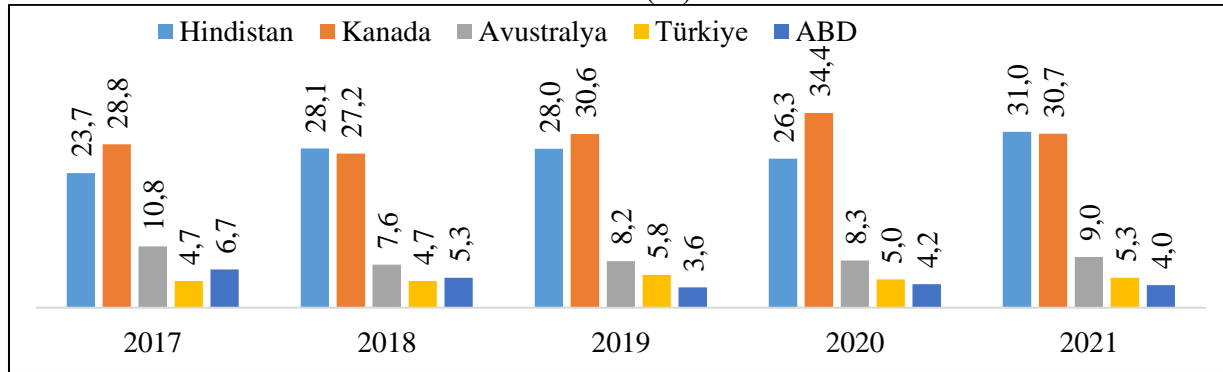
Statpup verilerine göre; dünya toplam mercimek ekim alanı 2022/23 üretim sezonunda 5,5 milyon ha alandır. 2023/24 üretim sezonunda ise %5,4 azalışla 5,2 milyon ha olacağı tahmin edilmektedir. 2022/23 üretim sezonunda dünya mercimek ekim alanları %85,5’ini kırmızı mercimek ekim alanları oluştururken, %14,5’ini ise yeşil mercimek ekim alanları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Ülkelere göre dünya mercimek ekim alanı (bin ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	1.461	1.549	1.363	1.303	1.734
Kanada	1.774	1.499	1.489	1.705	1.716
Avustralya	665	418	400	412	501
Türkiye	292	259	282	248	297
ABD	414	291	174	206	222
Nepal	207	199	209	213	202
Rusya	164	248	130	129	161
Bangladeş	155	156	142	141	146
İran	133	134	133	131	133
Suriye	135	125	114	113	111
Diğer	757	633	428	359	363
Dünya	6.157	5.512	4.863	4.959	5.586

Kaynak: FAO, 2023.

Grafik 1. Mercimek ekim alanında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 1

2.2. Dünyada Mercimek Üretimi

FAO verilerine göre 2021 yılında dünyada 5,5 milyon hektarlık bir alanda yaklaşık 5,6 milyon ton mercimek üretilmiştir. 2021 yılı itibarıyla 1,6 milyon tonluk üretimle Kanada dünya mercimek üretiminin yaklaşık %29'unu karşılayarak ilk sırada yer almıştır. Kanada'da bir önceki yıla oranla %44'lük üretim azalması gerçekleşmiştir. Üretimdeki ciddi azalışın sebebinin verimdeki %44'lük azalmadan (168 kg/da'dan 93kg/da'a düşmesi) kaynaklandığı düşünülmektedir. Hindistan yaklaşık 1,5 milyon ton üretim yaparak ikinci sırada yer almaktadır ve bir önceki yıla göre üretimini %35 oranında artırmıştır. Hindistan üretim alanlarında ilk sırada yer alırken yaşanan iklim değişikliği ve doğal afetlere paralel olarak veriminin

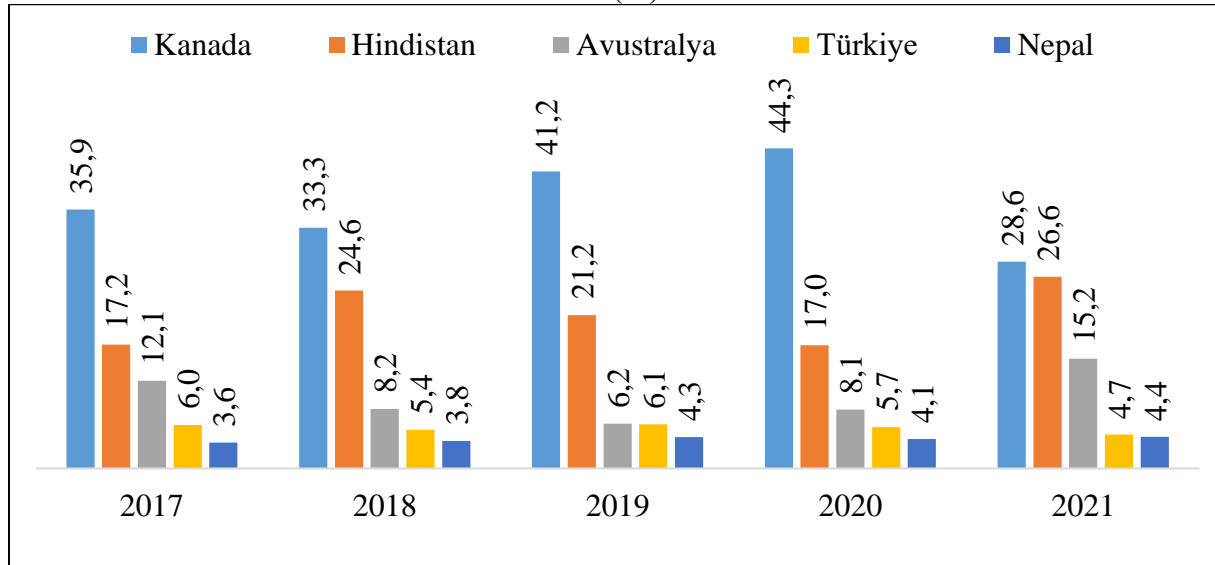
Kanada'ya göre %8,3 oranında daha düşük olması nedeniyle üretimde ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada 854 bin ton ile Avustralya yer almaktadır ve bir önceki yıla göre üretimini %62 oranında artırmıştır. Türkiye ise 263 bin ton üretim ile dördüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Statpup verilerine göre; dünya toplam mercimek üretimi 2022/23 üretim sezonunda yaklaşık 5,9 milyon tondur. 2023/24 sezonunda ise dünya mercimek üretiminin %9,9 azalışla 5,4 milyon ton seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. 2022/23 üretim sezonunda dünya mercimek üretiminin %85'ini kırmızı mercimek üretimi oluştururken, %15'ini ise yeşil mercimek üretimi oluşturmaktadır.

Tablo 2. Ülkelere göre dünya mercimek üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Kanada	2.559	2.192	2.382	2.868	1.606
Hindistan	1.224	1.622	1.228	1.103	1.490
Avustralya	865	543	359	526	854
Türkiye	430	353	354	371	263
Nepal	254	249	251	263	246
Bangladeş	169	177	175	177	186
Rusya	198	195	117	116	176
Çin	172	172	164	164	165
A.B.D	339	381	244	336	151
Etiyopya	175	141	119	113	123
Diğer	745	555	394	435	350
Dünya Toplam	7.131	6.580	5.788	6.471	5.610

Kaynak: FAO, 2023.

Grafik 2. Mercimek üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 2

2.3. Dünya Mercimek Verimi

Ülkelere göre mercimek verimi FAO verilerine göre incelendiğinde; 2021 yılına göre üretimde önemli ülkeler içinde yer alan Kanada'nın 94 kg/da verim ile yirmi ikinci sırada, Türkiye'nin 89 kg/da verim ile yirmi dördüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Yine üretimde söz sahibi olan Hindistan 89 kg/da verim ile dünya ortalama verimi 100 kg/da'nın altında kalmaktadır (Tablo 3). Statpup verilerine göre; 2022/23 üretim

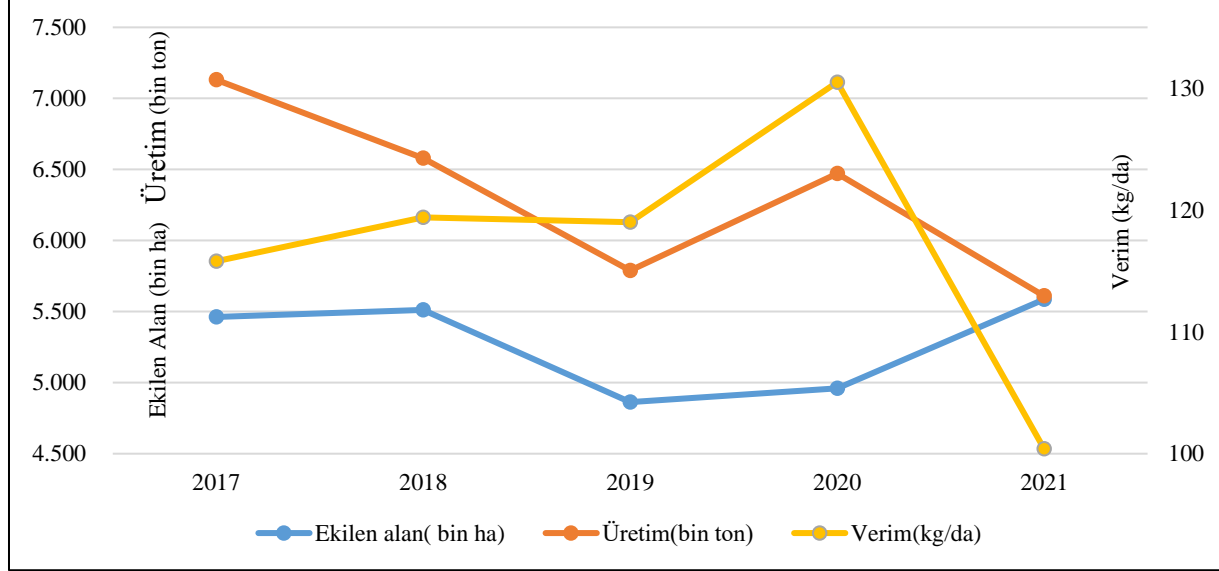
sezonunda dünya kırmızı mercimek verimi 1.185 kg/ha, yeşil mercimek verimi ise 1.245 kg/ha'dır. Kanada'nın veriminin düşük olmasına rağmen üretimde söz sahibi olması üretim alanlarının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Dünyada yıllar itibarıyla mercimek üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında 2021 yılında ekim alanları artmasına rağmen üretim miktarının düşmesi verim düşüklüğü ile açıklanabilmektedir (Grafik 3).

Tablo 3. Dünya mercimek verimi (kg/da)

Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
Verim (kg/da)	116	119	119	131	100

Kaynak: FAO, 2023.

Grafik 3. Dünya mercimek ekim alanı, üretimi ve verimi

Kaynak: Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3

2.4. Dış Ticaret

2.4.1. İthalat

Dünyada 2022 yılında mercimek ithalatı 3,9 milyon ton olarak gerçekleştirilmiştir (Tablo 4). 2022 yılı verilerine göre, mercimek ithalatı yapan ülkeler içerisinde Hindistan yaklaşık %17 oran ve 657 bin ton ile ilk sırayı almıştır.

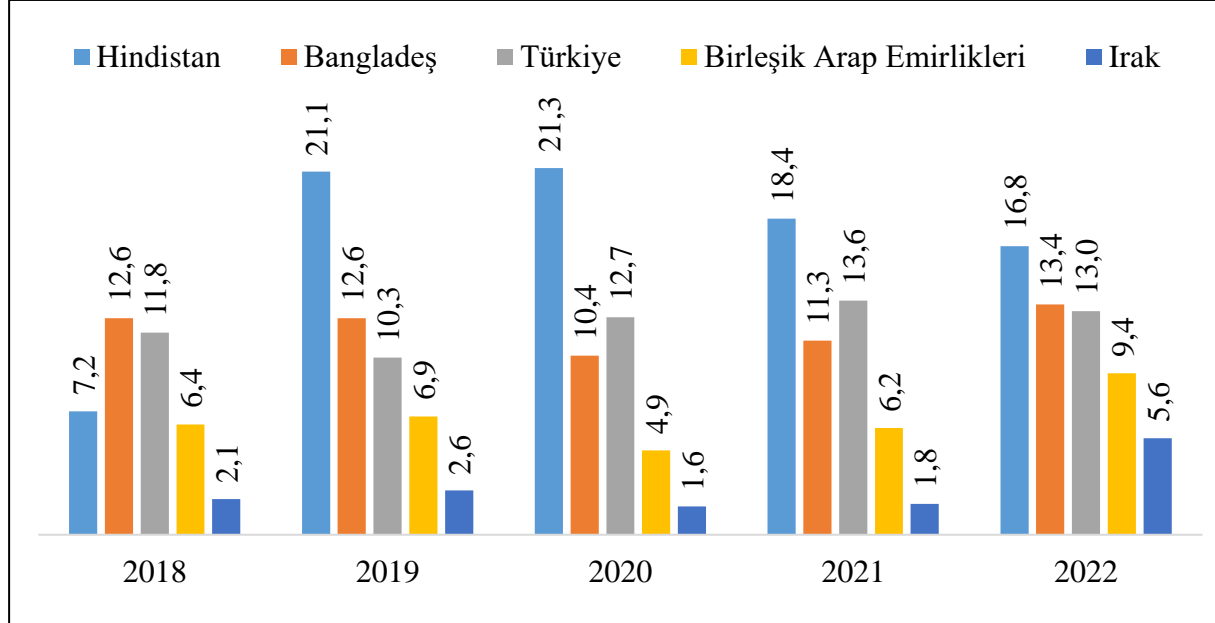
Hindistan son yıllarda artan üretim ve iç piyasaya yönelik tedbirler sayesinde mercimek ithalatını bir önceki yıla oranla %9,3 azaltmıştır. Hindistan'ı sırasıyla 524 bin ton ile Bangladeş, 509 bin ton ile Türkiye izlemiştir. Türkiye mercimek ithalatını 2020'ye oranla %19,2 azaltmıştır.

Tablo 4. Ülkelere göre dünya kırmızı mercimek ithalatı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Hindistan	217	822	1.061	725	657
Bangladeş	381	490	518	445	524
Türkiye	355	401	630	537	509
Birleşik Arap Emirlikleri	194	268	244	244	367
Irak	63	100	82	71	219
Pakistan	84	124	194	165	144
Sri Lanka	-	177	178	205	133
Etiyopya	1	47	129	103	112
Sudan	62	80	144	47	102
Mısır	91	82	86	100	87
Diğer	1.574	1.299	1.706	1.294	1.057
Dünya	3.022	3.891	4.971	3.936	3.910

Kaynak: Trade Map, 2023.

Grafik 4. Ülkelere göre dünya mercimek ithalatı (2022, %)

Kaynak: Tablo 4

2.4.2. İhracat

Dünya mercimek ihracatı 2022 yılında bir önceki yıla oranla %13,40 oranında artarak yaklaşık 4,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 5). Trade Map'in son beş yıllık verileri değerlendirildiğinde; dünya mercimek ihracatında ilk sırada yer alan Kanada 1,9 milyon ton ile ihracatta lider konumdadır ve dünya mercimek ihracatının yaklaşık

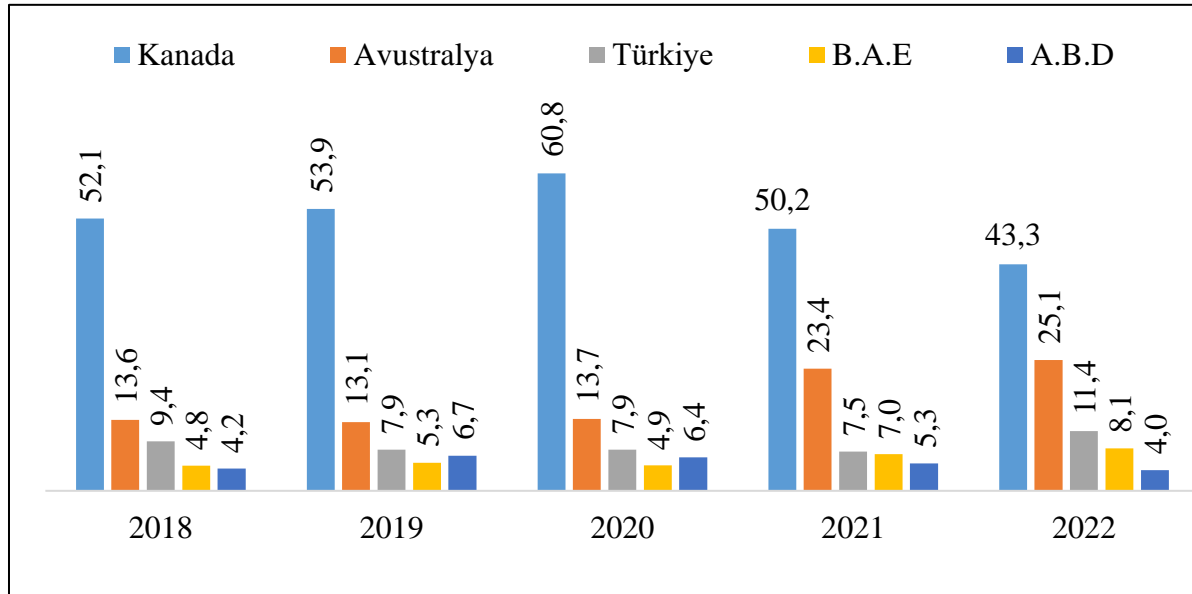
%43'ünü karşılamaktadır. Avustralya ihracatını bir önceki yıla oranla %21,5 artırarak yaklaşık 1,1 milyon tonla 2. sırada yer alırken, Türkiye ihracatını bir önceki yıla oranla %72,6 artırarak yaklaşık 500 bin ton ile 3. sırada yer almıştır. Son beş yılda dünya mercimek ihracı yaklaşık %38 artış göstermiştir.

Tablo 5. Ülkelere göre dünya mercimek ihracatı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Kanada	1.644	2.117	3.125	1.931	1.892
Avustralya	429	515	706	900	1.094
Türkiye	298	309	406	289	499
B.A.E	151	210	251	269	355*
A.B.D	134	263	330	202	174
Kazakistan	171	182	69	39	90*
Rusya	78	151	56	81	65
Hindistan	15	17	18	9	65
Belçika	13	12	17	13	17
Myanmar	-	-	5	-	14
Diğer	222	149	159	113	99
Dünya	3.157	3.925	5.142	3.848	4.364

Kaynak: Trade Map, 2023. *UN Comtrade, 2023

Grafik 5. Ülkelere göre dünya mercimek ihracatı (2022, %)

Kaynak: Tablo 5

2.5. Mercimek Üretici Fiyatları

Mercimek üretiminde söz sahibi ülkelerin üretici fiyatlarına bakıldığında, en yüksek fiyatın Kanada’da, en düşük fiyatın ise Avustralya’da olduğu görülmektedir (Ek tablo 6). 2021 yılında mercimek üretici fiyatı Türkiye’de 617 \$/ton olup bir önceki yıla göre %23 oranında artmıştır. Kanada’da 621 \$/ton

ile bir önceki yıla göre %43 oranında artmıştır. Lezzet, aroma ve mikro element bakımından zengin olan Türkiye mercimeği, yurt dışı fiyatlarından daha yüksek fiyata işlem görmekte olmasına karşın, dış ticarete yüksek fiyata alıcı bulunmaktadır.

Tablo 6. Dünyada mercimek üretici fiyatları (\$/ton)

	2017	2018	2019	2020	2021
Fiyat	1.226	1.129	931	1.032	1.267

Kaynak: FAO, 2023.

3. MERCİMEK TÜRKİYE’DE DURUM

Mercimek, ilk kültüre alınan bitkilerden biridir. Mercimek, danelerindeki %25-28 protein oranıyla insan beslenmesinde değer taşıyan, havanın serbest azotunu tutan ve toprağı azotça zenginleştiren, tarlayı erken terk ettiğinden ikinci ürün olarak uygun bir bitkidir. Yemelik baklagiller içerisinde

3.1. Türkiye’de Mercimek Ekim Alanı

TÜİK verilerine göre ekim alanları bölgeler bazında incelendiğinde; kırmızı mercimek üretiminin ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yapıldığı, yeşil mercimek üretiminin ise ağırlıklı olarak İç

düşük sıcaklığa ve kurağa en dayanıklı bitki mercimektir. Mart-Nisan ayları yağışlı geçen kıyı bölgelerimiz mercimek tarımı için uygun değildir. Mercimek ülkemizde en fazla Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerimizde yetiştirilmektedir.

Anadolu Bölgesi’nde yapıldığı görülmektedir. 2022 yılı kuru baklagiller üretim alanlarında kırmızı mercimek %33,2’lik pay ile 2.sırada yer almaktadır.

2022 yılında kırmızı mercimek üretim alanı bir önceki yıla göre %15,2 oranında artmıştır.

Türkiye kırmızı mercimek ekim alanları coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 2022 yılında yaklaşık 2,9 milyon da ekim alanının %91,9'unu Güneydoğu Anadolu (2,7 milyon), %4,5'ini Doğu Anadolu (136 bin), %2,6'sını İç Anadolu (79 bin), %0,6'sını Akdeniz (18 bin), %0,3'ünü Ege (9 bin), Bölgesi oluşturmuştur. Mercimek ekim alanının en fazla yapıldığı il %45 oranı ve 1,3 milyon dekar ekim alanı ile Şanlıurfa'dır.

Kırmızı mercimek ekiminin en fazla yapıldığı üç il arasında bir önceki yıla oranla ekim alanını 2022 yılında en fazla arttıran il yaklaşık %37'lik oranla Diyarbakır olmuştur. İllere göre ekim alanları açısından en fazla ekimin yapıldığı iller incelendiğinde Konya (%39 oranında azalma) dışındaki illerde bir önceki yıla oranla ciddi bir azalma olmamıştır (Tablo 7).

Tablo 7. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Şanlıurfa	930	950	806	1.188	1.349
Diyarbakır	681	632	537	576	787
Batman	133	152	143	150	190
Mardin	302	277	176	176	174
Siirt	73	70	88	128	136
Şırnak	31	39	116	112	119
Gaziantep	75	68	52	47	53
Konya	32	65	40	64	39
Kilis	37	34	35	34	34
Adıyaman	12	6	13	30	33
Diğer	124	134	93	97	85
Toplam	2.431	2.428	2.098	2.602	2.998

Kaynak: TÜİK, 2023.

2022 yılı kuru baklagiller üretim alanlarında yeşil mercimek %4,73'lük pay ile 4. sırada yer almaktadır. 2022 yılında yeşil mercimek üretim alanı bir önceki yıla göre %11,2 oranında daralmıştır. Yeşil mercimek ekim alanlarının %40,6'sı 174 bin dekar ile Yozgat'ta, %21,3'ü 91 bin dekar ile Konya'da, %15,6'sı ise 67 bin dekar ile Kırşehir'de yer almaktadır.

Türkiye yeşil mercimek ekim alanları coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 2022 yılında yaklaşık 428 bin da ekim alanının %85,3'ünü İç Anadolu (365 bin), %9'unu Karadeniz (38 bin), %3,7'sini Ege (16 bin), %1,4'ünü Akdeniz (6 bin), %0,4'ünü Marmara (1,5 bin), %0,3'ünü Doğu Anadolu (1.3bin) Bölgesi oluşturmuştur.

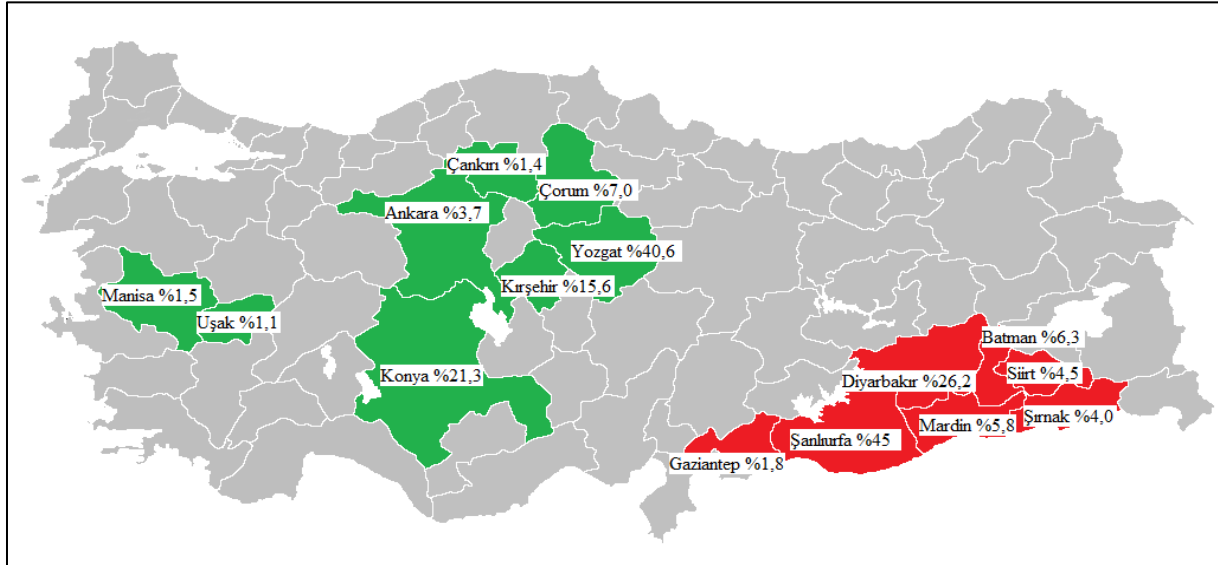
Tarım ve Orman Bakanlığı'nın uyguladığı destekleme politikalarıyla kırmızı ve yeşil mercimek üretim alanlarında son beş yılda her ne kadar artış gerçekleşmiş olsa da 2021/22 sezonunda yeterlilik derecesi kırmızı mercimekte %57 yeşil mercimekte ise %51 seviyelerinde kalmış, ülke kullanımı için yeterli seviyeye ulaşılamamıştır.

Tablo 8. İllere göre Türkiye yeşil mercimek ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Yozgat	106	164	156	185	174
Konya	102	105	94	125	91
Kırşehir	26	40	41	75	67
Çorum	33	25	26	29	30
Ankara	19	14	16	13	16
Manisa	10	8	8	7	7
Çankırı	0	0	0	0	6
Uşak	9	7	5	6	5
Sivas	1	1	2	6	4
Bayburt	2	4	4	4	4
Diğer	33	28	27	31	25
Toplam	342	396	378	482	428

Kaynak: TÜİK, 2023.

Harita 1. 2022 yılı Türkiye’de mercimek ekimi yapılan önemli iller

Kaynak: Tablo 7, Tablo 8

3.2. Türkiye’de Mercimek Üretim Miktarı

Türkiye’de 2022 yılında kırmızı mercimek üretiminin %35,9’u 144 bin ton ile Şanlıurfa’da, %32,9’u 132 bin ton ile Diyarbakır’da, %8,4’ü ise 33 bin ton ile Batman’da gerçekleşmiştir. Türkiye’de son beş yılda mercimek üretimi %29 oranında artmıştır.

Toplam kırmızı mercimek üretimi 2022 yılında bir önceki yıla göre %75,4 oranında artarak 400 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Şanlıurfa’da üretim 2022 yılında bir önceki yıla göre %37,1, Diyarbakır’da %187,

Batman’da %106,2 oranında artmıştır. 2022 yılında bir önceki yıla göre üretimdeki ciddi artışlarda üretim alanlarında ve Türkiye kırmızı mercimek ortalama verimlerindeki %43,8 oranındaki artışın etkisi olmuştur (Tablo 9).

Türkiye 2022 yılı kırmızı mercimek üretimi coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 400 bin ton üretim miktarının %92,8’ini Güneydoğu Anadolu (371 ton), %3,1’ini Doğu Anadolu (13 bin ton), %2,9’unu İç Anadolu (12 bin ton), %0,9’unu Akdeniz (8 bin ton), %0,2’sini Ege (8 bin ton) Bölgesi oluşturmuştur.

Tablo 9. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Şanlıurfa	72	91	104	105	144
Diyarbakır	125	103	97	46	132
Batman	27	27	28	16	33
Siirt	3	9	15	16	27
Mardin	42	40	31	12	24
Şırnak	4	5	22	8	10
Konya	3	7	6	4	7
Adıyaman	2	1	2	4	5
Gaziantep	12	9	8	4	4
Kahramanmaraş	0	0	1	2	3
Diğer	20	17	14	10	12
Toplam	310	310	328	228	400

Kaynak: TÜİK, 2023.

Toplam yeşil mercimek üretimi 2022 yılında ise %28,5 oranında artarak 45 bin ton olarak gerçekleşmiştir. İllere göre yeşil mercimek üretimi incelendiğinde 2022 yılında; üretimin %42,1'inin 19 bin ton ile Yozgat'ta, %21,1'inin 9,5 bin ton ile Konya'da, %15,6'sının 7 bin ton ile Kırşehir'de yapıldığı görülmektedir. Yeşil mercimek üretimi yapılan illerde genel olarak 2022 yılında bir

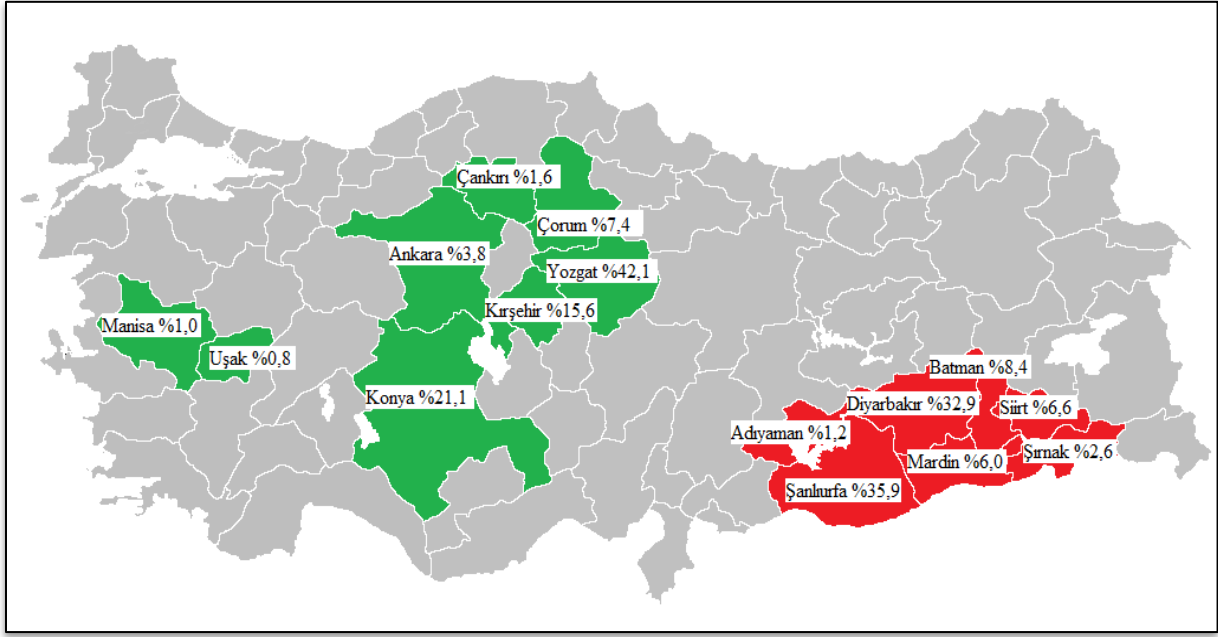
önceki yıla göre üretim artmıştır (Tablo 10). Türkiye 2022 yılı yeşil mercimek üretimi coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 45 bin ton üretim miktarının %86,3'ünü İç Anadolu (39 bin ton), %9,1'ini Karadeniz (4 bin), %2,6'sını Ege (bin ton), %1,4'ünü Akdeniz, %0,3'ünü Doğu Anadolu ve Marmara Bölgesi oluşturmuştur.

Tablo 10. İllere göre Türkiye yeşil mercimek üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Yozgat	14,0	17,3	17,0	16,7	19,0
Konya	13,3	10,9	9,8	4,7	9,5
Kırşehir	3,1	4,9	5,3	6,5	7,0
Çorum	4,4	3,3	3,3	2,2	3,3
Ankara	2,0	1,7	1,9	0,8	1,7
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
Manisa	0,9	0,8	0,7	0,4	0,5
Uşak	1,0	0,7	0,6	0,3	0,4
Sivas	0,1	0,1	0,2	0,4	0,3
Bayburt	0,2	0,4	0,4	0,2	0,3
Diğer	4,0	3,5	3,3	2,8	2,3
Toplam	43,0	43,6	42,4	35,0	45,0

Kaynak: TÜİK, 2023.

Harita 2. 2022 yılı Türkiye’de mercimek üretimi yapan önemli iller

Kaynak: Tablo 9, Tablo 10

3.3. Türkiye’de Mercimek Tüketimi

Türkiye’de mercimek tüketimi incelendiğinde; kırmızı mercimeğin yeşil mercimeğe göre tercih edildiği ve kişi başına mercimek tüketiminin yıllar itibarıyla büyük

farklılıklar göstermediği görülmektedir. Kırmızı mercimek tüketiminin 4,1-5 kg arasında olduğu, yeşil mercimeğin ise 0,5-0,8 kg arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 11. Türkiye mercimek tüketimi

		2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Kırmızı Mercimek	Tüketim (bin ton)	402,3	363,8	381,2	413,1	343,7
	Kişi Başı Tüketim (kg)	5,0	4,4	4,6	4,9	4,1
Yeşil Mercimek	Tüketim (bin ton)	48,6	43,3	44,2	64,4	58,6
	Kişi Başı Tüketim (kg)	0,6	0,5	0,5	0,8	0,7

Kaynak: TÜİK, 2023.

3.4. Dış Ticaret

3.4.1. İthalat

Türkiye kırmızı mercimek ithalatı 2022/23 üretim sezonunda yaklaşık 869 bin tondur. Türkiye son beş yılda ithalatını yaklaşık 2 kat artırmıştır. 2022/23 üretim sezonunda kırmızı mercimek ithalatı bir önceki yıla göre %132

oranında artırmıştır. Türkiye kırmızı mercimek ithalatının yaklaşık %74,7’sini Kanada, 10,7’sini Kazakistan, %8,3’ünü Avustralya’dan sağlamıştır (Tablo 12).

Tablo 12. Ülkelere göre kırmızı mercimek ithalatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	168.293	418.309	395.415	294.359	649.488
Kazakistan	131.845	89.682	21.924	22.932	93.030
Avustralya	700	12.031	29.195	6.785	72.431
Rusya	7.699	9.869	7.408	38.950	47.972
Suriye	5.985	16.500	10.789	7.956	4.381
Sudan	-	975	250	86	875
Ukrayna	2.258	1.924	323	2.509	712
Almanya	101	123	100	-	117
Kırgızistan	718	-	46	-	44
Birleşik Krallık	-	-	48	95	24
Diğer	656	1.675	2.934	205	21
Toplam	318.254	551.087	468.430	373.876	869.095

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07134000013), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Yeşil mercimek ithalatı incelendiğinde; 2022/23 üretim sezonunda yeşil mercimek ithalatı 63 bin tondur. 2022/23 üretim sezonunda bir önceki sezona göre %41 oranında artmıştır. En fazla ithalat 37 bin ton ile %58,1'i Kanada'dan, 18 bin ton ile %27,6'sı Rusya'dan ve 9 bin ton ile %13,5'i Kazakistan'dan gerçekleşmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Ülkelere göre yeşil mercimek ithalatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	9.397	11.361	34.981	17.795	36.830
Rusya	6.633	15.798	6.757	19.822	17.509
Kazakistan	5.441	30.408	4.070	5.225	8.555
Almanya	-	125	-	-	114
Suriye	-	-	285	-	100
Kırgızistan	-	23	-	22	88
ABD	1.218	1.395	7.506	2.015	69
Ukrayna	-	666	165	-	60
Diğer	286	75	59	176	22
Toplam	22.975	59.851	53.823	45.055	63.348

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

3.4.2. İhracat

2022-23 üretim sezonunda Türkiye kırmızı mercimek ihracatı yaklaşık 500 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2022-23 üretim sezonu kırmızı mercimek ihracatı bir önceki sezona göre %58 oranında artmıştır. İhracatın %50,8'i 252 bin ton ile Irak'a, %14,1'i 70 bin ton ile Sudan'a ve %5,4'ü 27 bin ton ile Mısır'a yapılmıştır (Tablo 14).

Tablo 14. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ihracatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Irak	74.681	59.179	56.816	107.649	252.350
Sudan	50.148	62.371	42.432	44.449	70.152
Mısır	58.211	30.456	23.079	18.206	26.721
Almanya	10.866	15.595	16.088	11.014	16.268
Suriye	14.570	25.287	23.335	20.601	11.941
İtalya	8.582	9.338	9.535	9.254	11.329
Birleşik Krallık	7.364	13.372	10.900	14.830	11.081
Cezayir	5.205	5.264	10.204	7.581	10.779
Lübnan	4.164	6.110	6.204	8.044	9.678
Eritre	3.500	14.350	-	4.000	8.250
Diğer	103.730	117.507	77.898	69.195	67.914
Toplam	341.021	358.829	276.490	314.823	496.463

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07134000013), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Türkiye'nin kayda değer bir yeşil mercimek ihracatı bulunmamakla birlikte, 2022-23 üretim sezonunda yaklaşık 4 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2022/23 üretim sezonunda yeşil mercimek ihracatı önceki sezona göre %67 oranında artış göstermiştir. İhracatın yapıldığı önemli ülkeler; Cezayir, İran, Suriye ve Hindistan'dır (Tablo 15).

Tablo 15. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ihracatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Cezayir	135	489	344	147	1147
İran	240	75	845	475	522
Suriye	215	121	189	168	269
Hindistan	0	690	149	0	244
Almanya	185	249	198	175	213
Fas	20	42	8	0	140
Lübnan	10	170	375	414	128
İsrail	64	141	85	61	104
Mısır	0	19	83	1	81
Birleşik Krallık	55	76	74	70	70
Diğer	831	902	685	649	693
Toplam	1.756	2.974	3.033	2.159	3.610

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

3.5. Mercimek Fiyatları

Mercimek üretici fiyatlarının son beş yıldır artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Üretici fiyatlarındaki artış borsa fiyatlarını da etkilemektedir. 2022 yılı kırmızı mercimek üretici fiyatı bir önceki yıla göre %88 oranında artarak 10,69 TL/kg yeşil mercimekte %118 oranında artarak 12,82 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında Rusya - Ukrayna gerilimi ile gübre tedarikinin

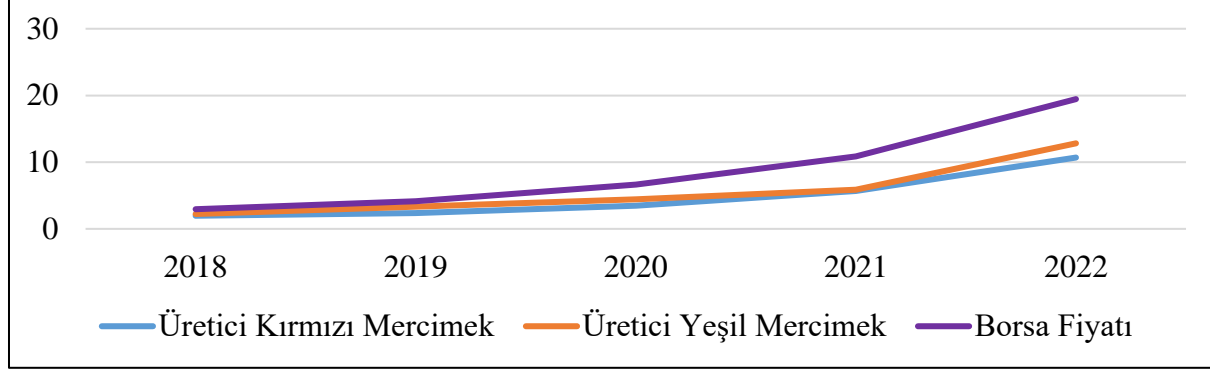
sekteye uğraması, global enerji krizi paralelinde doğalgaz, petrol ve elektrik fiyatlarındaki artışların etkisiyle Tarım ÜFE endeksi yüksek seviyelere ulaşmıştır. Borsa fiyatında Gaziantep Ticaret Borsası hazır ticari satış fiyatları dikkate alınmış olup kırmızı mercimek borsa fiyatı ise bir önceki yıla oranla %79 oranında artarak 19,45 TL/kg olmuştur (Tablo 16).

Tablo 16. Türkiye Mercimek Fiyatları (TL/kg)

	2018	2019	2020	2021	2022
Üretici Fiyatı Kırmızı Mercimek	1,97	2,37	3,48	5,68	10,69
Üretici Fiyatı Yeşil Mercimek	2,23	3,35	4,41	5,87	12,82
Borsa Fiyatı Kırmızı Mercimek ¹	2,95	4,15	6,63	10,88	19,45

Kaynak: Üretici Fiyat TUİK, 2023. ¹Gaziantep Ticaret Borsası, 2023

Grafik 6. Türkiye mercimek fiyatları (TL/kg)

Kaynak: Tablo 16.

4. KURU FASULYE DÜNYADA DURUM

4.1. Dünyada Kuru Fasulye Ekilen Alan

Kuru fasulye dünyada en çok üretimi yapılan baklagil türüdür. Üretimi dünya geneline yayılmış olsa da daha çok Asya ve Amerika kıtasında üretilen kuru fasulye ekim alanları FAO verilerine göre 2020 yılında 34,5 milyon ha iken %4,2 artarak 2021 yılında 35,9 milyon ha'ya ulaşmıştır (Tablo 17). 2021 yılında dünya kuru fasulye ekim alanlarının

%40,8'ini Hindistan, %7,4'ünü Myanmar, %7,3'ünü ise Brezilya oluşturmuştur. Türkiye ise ekim alanlarından aldığı %0,3 pay ile 36. sırada yer almaktadır.

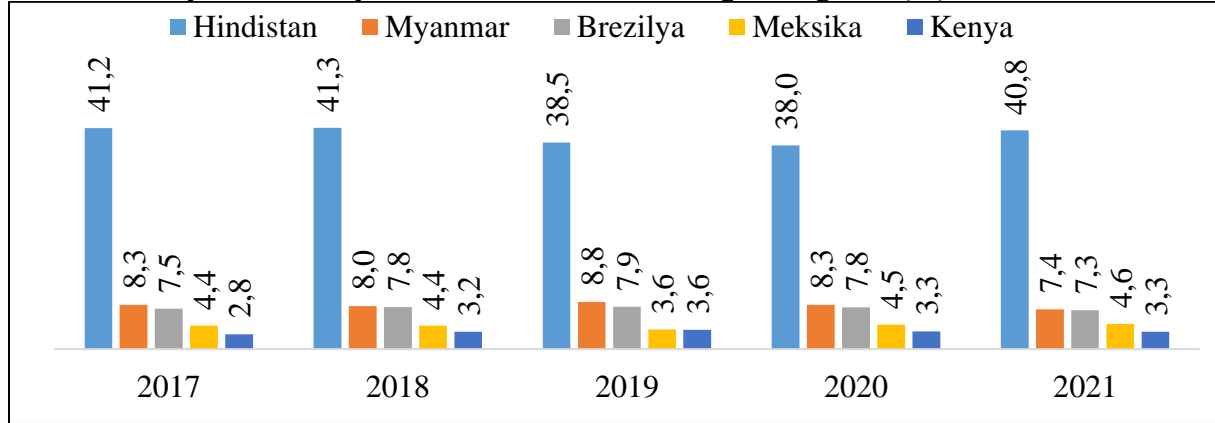
Statpup verilerine göre; dünya toplam kuru fasulye ekim alanı 2022/23 üretim sezonunda 35,3 milyon ha alandır. 2023/24 üretim sezonunda ise %1 azalışla 35 milyon ha olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 17. Dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	15.324	14.987	12.757	13.093	14.648
Myanmar	3.077	2.918	2.910	2.854	2.673
Brezilya	2.801	2.838	2.608	2.687	2.613
Meksika	1.625	1.596	1.207	1.567	1.670
Kenya	1.030	1.177	1.189	1.148	1.172
Tanzanya	1.120	897	894	963	1.019
Burundi	574	599	975	1.020	828
Mozambik	584	877	940	883	826
Çin	760	763	770	748	744
Angola	770	747	673	692	699
Diğer	9.504	8.912	8.171	8.818	9.036
Dünya	37.170	36.310	33.093	34.473	35.927

Kaynak: FAO, 2023

Grafik 7. Dünya kuru fasulye ekim alanlarının ülkelere göre dağılımı (%)

Kaynak: Tablo 17.

4.2. Dünyada Kuru Fasulye Üretimi

Kuru fasulye ucuz protein kaynağı olmasından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun beslenme gereksinimlerinin karşılanması, kırsal nüfusun geçiminin sağlanması, özellikle Latin Amerika ülkelerinin geleneksel mutfak kültürlerinde yer alması ve uluslararası ticarete konu olması nedeniyle birçok ülkede üretilmektedir. 2016 yılında 29,1 milyon ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimi son 5 yılda yaklaşık %5 oranında azalış göstermiştir. 2021 yılında ise kuru fasulye üretimi 27,7 milyon ton olup ortalama verim 772 kg/ha'dır. Dünya kuru fasulye üretiminde 2021 yılı itibarıyla 6,1 milyon tonluk üretim ile Hindistan ilk sırada yer alırken, yaklaşık

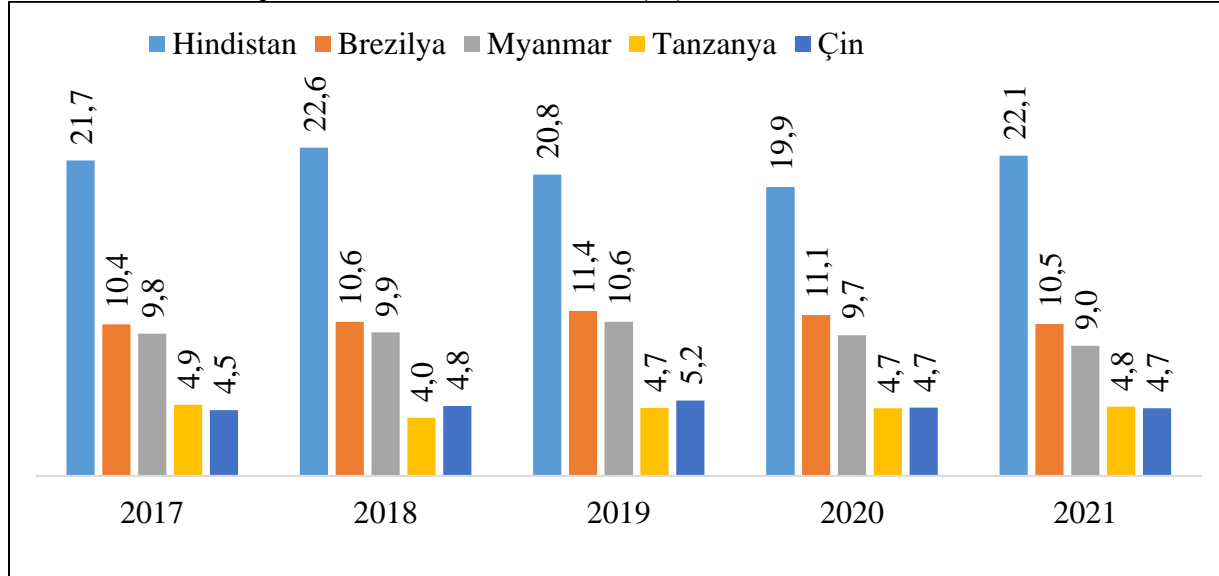
2,9 milyon ton ile Brezilya ikinci, 2,5 milyon ton ile Myanmar üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 18). Türkiye ise 305 bin tonluk üretim ile 19. sıradadır. 2021 yılında dünyada lider konumunda olan Hindistan toplam dünya kuru fasulye üretiminin %22,1'ini karşılamaktadır. Son 5 yılda dünya kuru fasulye üretiminde söz sahibi olan ülkelerin Hindistan, Myanmar ve Brezilya olduğu görülmektedir (Grafik 8). Statpup verilerine göre; dünya toplam kuru fasulye üretimi 2022/23 üretim sezonunda yaklaşık 27,4 milyon tondur. 2023/24 sezonunda ise dünya kuru fasulye üretiminin %1,2 azalışla 27,1 milyon ton seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 18. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	6.340	6.220	5.310	5.460	6.120
Brezilya	3.046	2.916	2.908	3.035	2.900
Myanmar	2.862	2.721	2.717	2.659	2.483
Tanzanya	1.428	1.097	1.197	1.277	1.326
Çin	1.322	1.324	1.328	1.291	1.293
Meksika	1.184	1.196	879	1.056	1.289
ABD	1.291	1.108	920	1.465	1.020
Uganda	1.012	940	437	786	856
Arjantin	414	473	579	634	759
Kenya	846	837	747	774	666
Diğer	9.425	8.654	8.531	8.974	9.004
Dünya	29.170	27.488	25.553	27.413	27.715

Kaynak: FAO, 2023.

Grafik 8. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 18

4.3. Dünya Kuru Fasulye Verimi

Dünya kuru fasulye verimi son beş yılda dalgalanmalar göstermiştir. Dünya verimi 2021 yılında bir önceki yıla göre %2,9 oranında azalmasına rağmen üretim %1,1 oranında artmıştır. Verimin düşmesine

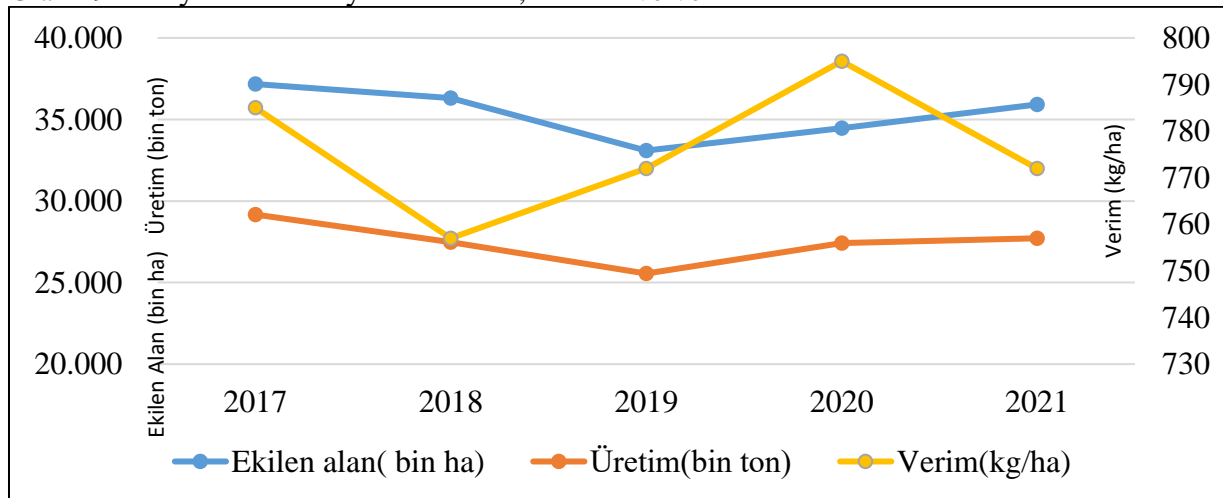
rağmen üretimin artması ekim alanlarının %4,2 oranında artmasına bağlıdır (Grafik 9). Statpup verilerine göre; 2022/23 üretim sezonunda dünya toplam kuru fasulye verimi 776 kg/ha'dır.

Tablo 19. Dünya kuru fasulye verimi

Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
Verim (kg/ha)	785	757	772	795	772

Kaynak: FAO, 18.08.2023

Grafik 9. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretimi ve verimi

Kaynak: Tablo 17, 18, 19.

4.4. Kuru Fasulye Ticareti

4.4.1. İhracat

Dünya kuru fasulye ihracatı 2022 yılında yaklaşık 1,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında yaklaşık 1,8 milyon ton olan ihracat 2022 yılında %9,8 oranında azalmıştır. Trade Map'in son beş yıllık verileri değerlendirildiğinde; dünya fasulye ihracatında lider konumda olan Arjantin'dir. Kuru fasulye ihracatında %19,7'lik pay ile ilk sırayı Arjantin

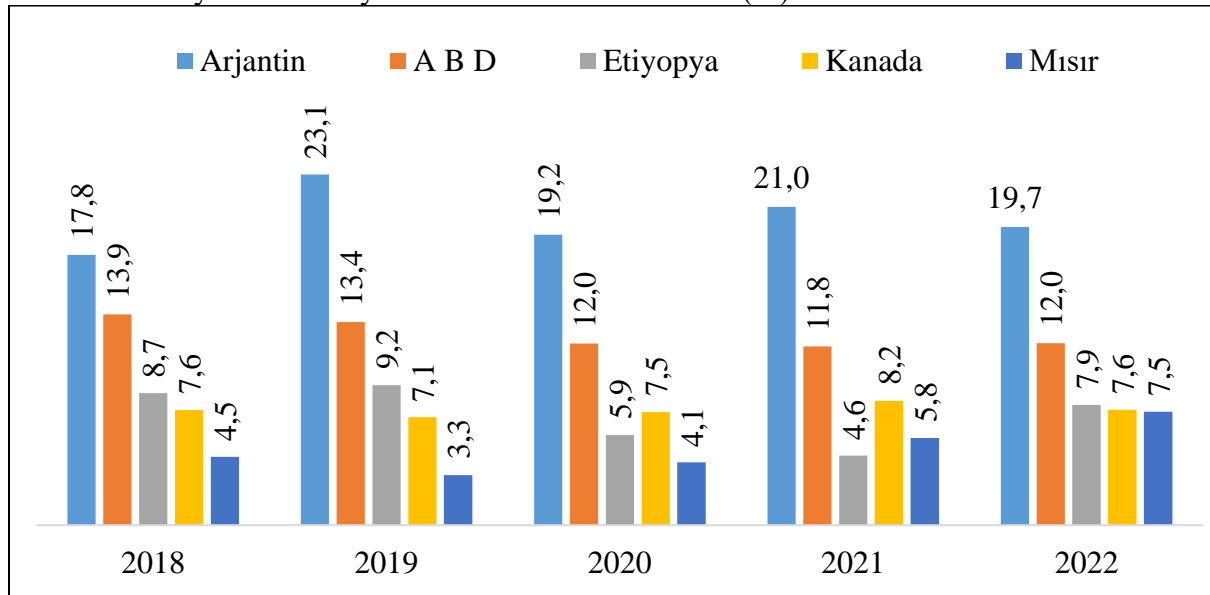
almaktadır. Arjantin'i ABD (%12) ve Etiyopya (%7,9) izlemektedir. 2021 yılında 110 bin ton ile 5. sırada yer alan Türkiye 2022 yılında ihracatındaki %22'lik azalışla dünya fasulye ihracatında 7. sıraya gerilemiştir. İhracattaki azalmanın Türkiye ekim ve üretim alanlarının azalmasına bağlı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 20. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Arjantin	312	424	377	385	311
ABD	244	246	236	216	190
Etiyopya	152	169	117	84	125
Kanada	133	130	147	150	120
Mısır	79	61	81	106	118
Nikaragua	78	74	97	81	90
Türkiye	19	108	87	110	86
Myanmar	17	2	26	36	57
Mozambik	30	14	168	186	42
Çin	207	172	148	62	42
Diğer	479	432	482	417	397
Dünya	1.751	1.832	1.965	1.833	1.579

Kaynak: Trade Map, 2023

Grafik 10. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 20.

4.4.2. İthalat

Dünya kuru fasulye ithalatı 2022 yılında 1,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında 1,8 milyon ton olan kuru fasulye ithalatı 2022 yılında %6,4 artmıştır. Kuru fasulye ithalatı yapan ülkeler içerisinde 2022 yılı verilerine göre İtalya 119 bin ton ile ilk sırayı almaktadır. İtalya'yı sırasıyla 102 bin

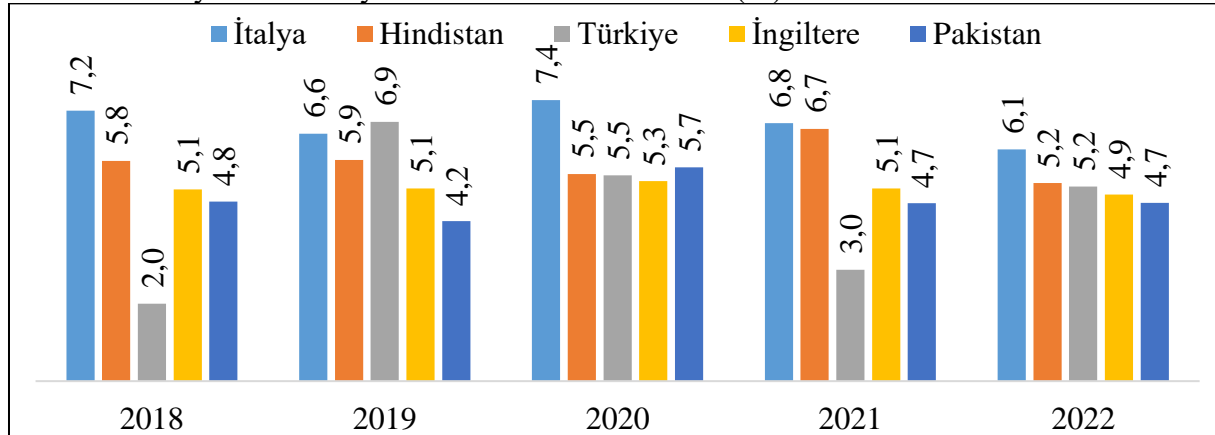
ton ile Hindistan 100 bin ton ile Türkiye izlemektedir. Dünya kuru fasulye ithalatında son beş yılda yaklaşık %6,47 oranında artış gerçekleşmiştir. Son beş yılda ithalatını en fazla artıran ülkeler sırasıyla Irak %294 Türkiye %170 ve Kolombiya %86'dır.

Tablo 21. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
İtalya	131	128	141	129	119
Hindistan	107	115	104	126	102
Türkiye	37	135	103	56	100
İngiltere	93	100	101	97	96
Pakistan	87	83	108	89	92
Meksika	165	97	112	166	76
Brezilya	81	151	113	83	76
Irak	16	49	39	95	63
Cezayir	66	71	35	71	58
Kolombiya	28	28	27	21	52
Diğer	1.015	1.003	1.014	958	1.110
Dünya	1.825	1.960	1.898	1.891	1.943

Kaynak: Trade Map, 2023.

Grafik 11. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 21.

4.5. Kuru Fasulye Üretici Fiyatları

Dünyada baklagiller içerisinde en yüksek üretici fiyatına sahip olan ürün kuru fasulyedir. Son 5 yılda fiyatlar %15,3 artış göstermiştir. Yıllar itibarı ile önemli kuru fasulye üreticisi olan Hindistan, Brezilya ve Myanmar'daki fiyat verisine ulaşamamıştır. 2021 yılı itibarıyla dünya ortalamaları dikkate

alındığında kuru fasulyede en yüksek üretici fiyatının İran'da (5.796 \$/ton) en düşük fiyatın ise Litvanya (299 \$/ton)'da olduğu görülmektedir (Ek Tablo 23). 2020 yılında Türkiye'nin kuru fasulye üretici fiyatı ise 1.005 \$/ton 'dur (FAO, 2023).

Tablo 22. Dünyada kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

	2017	2018	2019	2020	2021
Fiyat	1.363	1.439	1.324	1.500	1.635

Kaynak: FAO, 2023.

5. TÜRKİYE'DE DURUM

5.1. Kuru Fasulye Ekim Alanları

Türkiye’de baklagiller içinde kuru fasulye ekim alanı nohut ve mercimekten sonra gelmektedir. 1982 yılında başlayan NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması) projesi sayesinde yıllar itibarıyla baklagil ekim alanlarında artış yaşanmıştır. Kuru fasulye 2022 yılı itibarıyla toplam baklagiller ekim alanlarının %9,1’inde yetiştirilmektedir. 2000 yılında yaklaşık 176 bin ha alanda ekilen kuru fasulyenin sonraki yıllarda ekim alanı kuru fasulyenin hastalık ve zararlılara karşı çok hassas olması, işçiliğinin zor olması gibi nedenlerle azalma göstermiş, 2018 yılında 85 bin ha’ya gerilemiştir.

Kuru fasulye ekim alanları her ne kadar 2018 yılından sonra desteklemelerin etkisiyle tekrar artış göstermeye başlamış olsa da 2000’li yılların başındaki seviyeye henüz ulaşamamıştır.

Kuru fasulye ekim alanı bir önceki yıla göre %9,9 oranında azalarak 2022 yılında 97 bin ha’ya gerilemiştir.

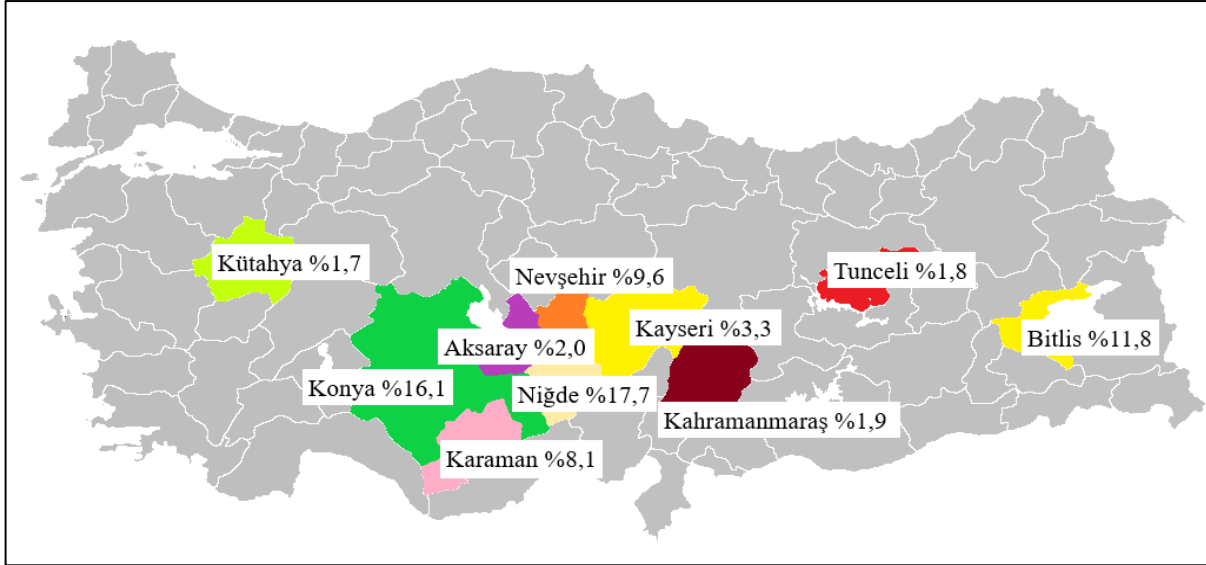
Türkiye kuru fasulye ekim alanları coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 2022 yılında yaklaşık 971 bin da ekim alanının %57,8’ini İç Anadolu (561 bin da), %20,7’sini Doğu Anadolu (201 bin), %8,3’ünü Karadeniz (81 bin), %4,3’ünü Akdeniz (42 bin), %4,6’sını Ege (45 bin) %4’ünü Marmara (39 bin) ve yaklaşık 3 bin ile %0,3’ünü Güneydoğu Anadolu Bölgesi oluşturmuştur. 2022 yılında Türkiye kuru fasulye ekim alanlarında %17,7’lik paya sahip olan Niğde 173 bin da ile birinci sırada yer alırken, Nevşehir 136 bin da ile ikinci, Bitlis ise 112 bin da ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 23).

Tablo 23. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Niğde	103	125	171	191	173
Nevşehir	69	73	92	103	136
Bitlis	63	88	105	127	112
Konya	148	148	186	174	99
Karaman	101	90	85	87	67
Kayseri	16	17	24	36	30
Aksaray	10	13	18	22	23
Tunceli	15	19	20	20	20
Muş	10	10	12	15	19
Kahramanmaraş	23	23	21	20	18
Diğer	291	284	296	283	273
Türkiye	848	889	1.030	1.078	971

Kaynak: TÜİK, 2023.

Harita 3. Türkiye’de kuru fasulye ekimi yapılan önemli iller (2022, %)

Kaynak: Tablo 23.

5.2. Kuru Fasulye Üretimi

Türkiye’de 2022 yılı kuru fasulye üretimi 270 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Kuru fasulye 2022 yılı itibarıyla toplam baklagiller üretiminin %20,6’sını oluşturmaktadır. Niğde 2022 yılı itibarıyla toplam 270 bin ton olan Türkiye kuru fasulye üretiminin yaklaşık %23,2’sini karşılayarak kuru fasulye üretiminde birinci sırada yer almıştır. Nevşehir %11,3 ile ikinci, Bitlis %13,7 ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 24). 2022 yılı kuru fasulye üretimi, ekim alanlarında ve verimde yaşanan azalma

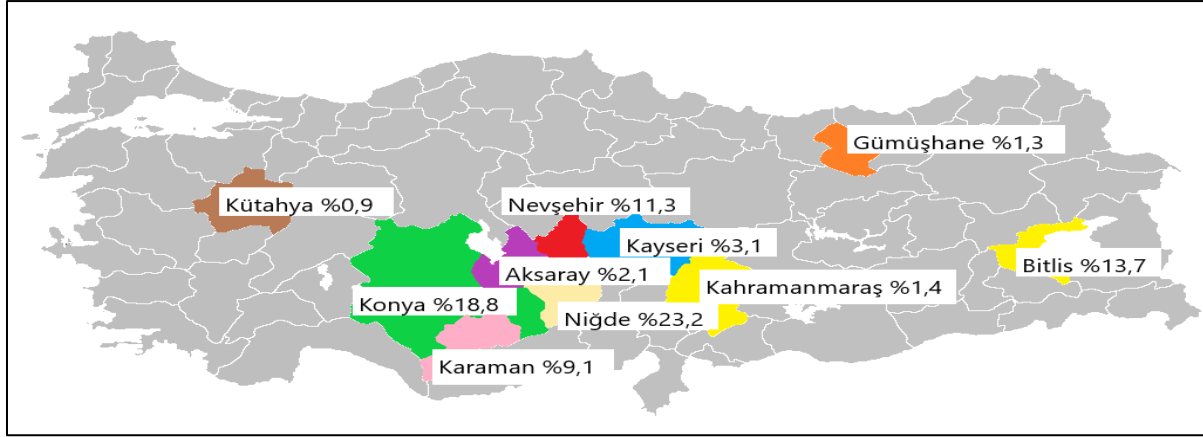
sebebiyle bir önceki yıla göre %11,5 oranında azalmıştır. Ekim alanlarındaki daralma, üretim girdilerinin yüksek olması, üreticinin ürününden tatmin edici düzeyde gelir elde edememesi, makineli tarımın yaygın olmayışı, sertifikalı tohum kullanımının oldukça yetersiz oluşu, yetiştirme tekniğinin tam olarak uygulanmaması, hastalık ve zararlılarla yeterli düzeyde mücadele yapılmayışı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 24. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Niğde	36	43	59	71	58
Nevşehir	18	22	28	35	47
Bitlis	20	24	32	42	35
Konya	53	50	62	57	33
Karaman	30	26	28	28	23
Kayseri	4	4	7	9	8
Aksaray	3	3	6	6	7
Kahramanmaraş	5	5	4	4	4
Muş	2	2	2	3	4
Gümüşhane	3	4	4	4	3
Diğer	46	43	48	46	47
Türkiye	220	225	280	305	270

Kaynak: TÜİK, 2023

Harita 4. Türkiye’de kuru fasulye üretimi yapılan önemli iller (2022, %)

Kaynak: Tablo 24.

Türkiye kuru fasulye verimi yıllar itibarıyla artış ve azalışlar göstermektedir. Türkiye’de yıllar itibarıyla kuru fasulye üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında 2018 yılından 2022 yılına kadar üretim miktarı ekim alanlarına paralel artış ve azalışlar göstermekle beraber son yıl azalmıştır. 2022 yılında 2018 yılına göre kuru fasulye verimi %7,3 oranında artış göstermiştir. Bu artış son beş yılda kuru fasulye ekim alanlarında %14,5 ve üretim miktarında %22,7’lik bir artışa neden olmuştur (Tablo 25). Verimde yaşanan bu artışa sertifikalı tohum kullanım desteğinin önemli katkısı olmuştur.

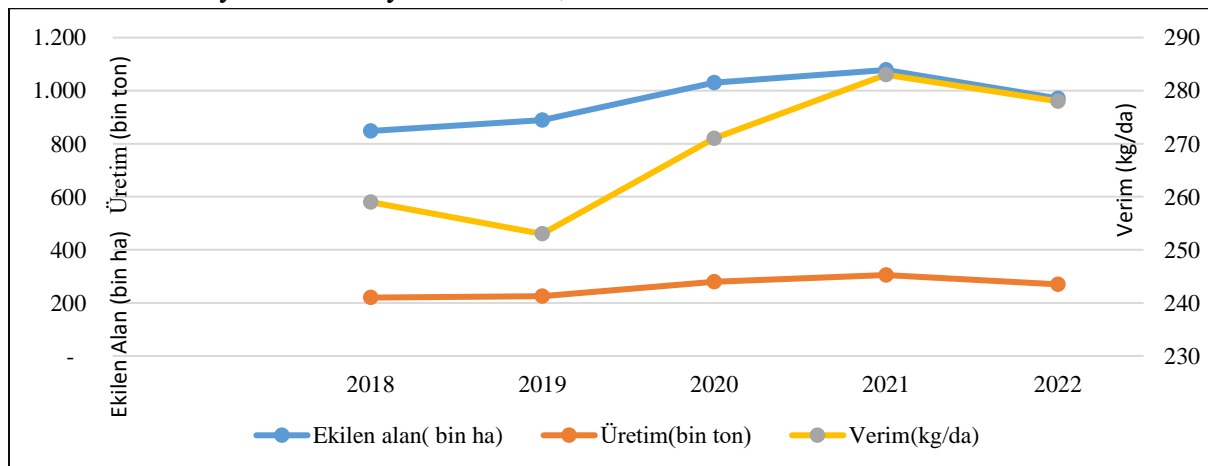
Türkiye 2022 yılı kuru fasulye üretimi coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 270 bin ton üretim miktarının %67,4’ünü İç Anadolu (182 bin ton), %18,4’ünü Doğu Anadolu (50 bin ton), %5’ini Karadeniz (14 bin ton), %3,1’ini Ege (8 bin ton), %2,9’unu Marmara ve Akdeniz (8 bin ton), %0,3’ünü Güneydoğu Anadolu (702 ton) oluşturmuştur. İllere göre kuru fasulye üretiminde Niğde 58 bin ton ile birinci sırada yer alırken, Nevşehir 47 bin ton ile ikinci, Bitlis ise 35 bin ton ile üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 25. Türkiye kuru fasulye verimi (kg/da)

Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022
Verim (kg/da)	259	253	271	283	278

Kaynak: TÜİK, 2023

Grafik 12. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretimi ve verimi

Kaynak: Tablo 23.24.25.

5.3. Kuru fasulye tüketimi

Türk mutfağında önemli bir yeri olan kuru fasulye baklagiller içinde %24,2 oranında tüketilmektedir (TÜİK, 2023). 2017 yılında 270 bin ton olan kuru fasulye tüketimi 2021 yılında %1,7 azalış göstererek 265 bin tona

gerilemiştir. Tüketim rakamları sadece yemeklik tüketimi vermektedir. Yıllık kişi başı tüketim son beş yılda 3,1 kg ile 3,5 kg arasında değişmiştir.

Tablo 26. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi

Yıllar	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Tüketim (ton)	269.668	284.981	275.794	281.528	264.859
Kişi Başına Tüketim (kg)	3,3	3,5	3,3	3,4	3,1

Kaynak: TÜİK, 2023. (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

5.4. Kuru fasulye dış ticareti

5.4.1. İhracat

2018/19 üretim döneminde 87,4 bin ton olan kuru fasulye ihracatı 2022/23 üretim döneminde %1,6 oranında artış göstererek 88,8 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 27). 2022/23 üretim dönemi itibarıyla bir önceki yıla göre; Türkiye kuru fasulye ihracatı %29,3 oranında azalmıştır. 2022/23 üretim sezonunda Türkiye’de kuru fasulye

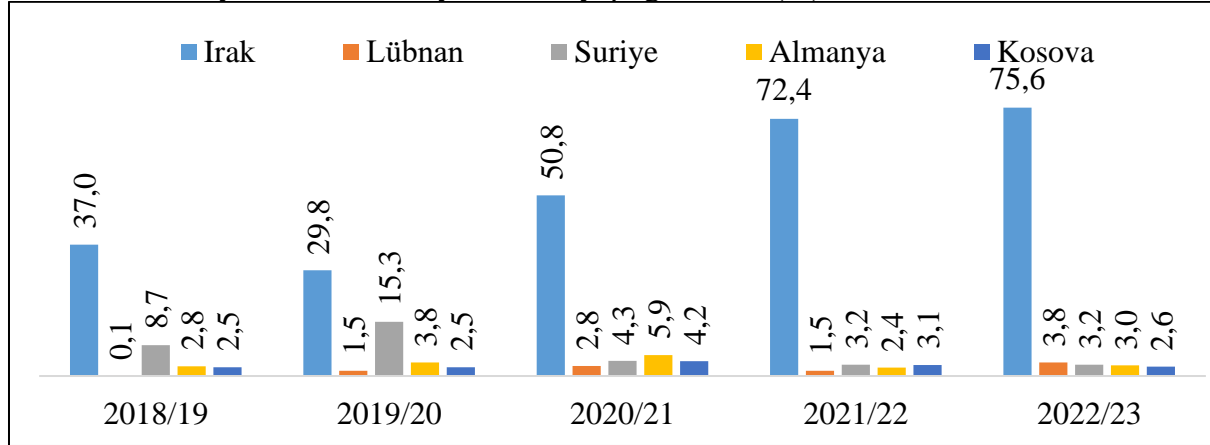
ihracatının %75,6 kadar büyük bir kısmı Irak’a yapılmıştır. Irak’ı sırasıyla Lübnan (%3,8) ve Suriye (%3,2) takip etmektedir (Grafik 13). 2022/23 üretim döneminde bir önceki üretim dönemine göre Irak’a yapılan kuru fasulye ihracatı %26,2 azalış göstermiştir.

Tablo 27. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Irak	32.335	29.761	28.678	90.919	67.081
Lübnan	48	1.478	1.596	1.886	3.405
Suriye	7.610	15.291	2.421	3.987	2.835
Almanya	2.406	3.797	3.304	3.003	2.632
Kosova	2.185	2.485	2.363	3.892	2.324
Bulgaristan	234	167	177	3.164	1.750
Yunanistan	4.377	2.313	3.163	2.236	1.330
Hindistan	792	1.282	1.315	919	823
Cezayir	1.017	2.517	1.083	2.058	624
Romanya	7	964	825	2.362	624
Diğer	36.372	39.933	11.474	11.078	5.339
Toplam	87.381	99.989	56.399	125.504	88.767

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07133-071339, Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Grafik 13. Türkiye'nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 27.

5.4.2. İthalat

2022/23 üretim döneminde kuru fasulye ithalatı bir önceki yıla göre %52,8 oranında artarak yaklaşık 105 bin ton gerçekleşmiştir (Tablo 28). 2022/23 üretim döneminde

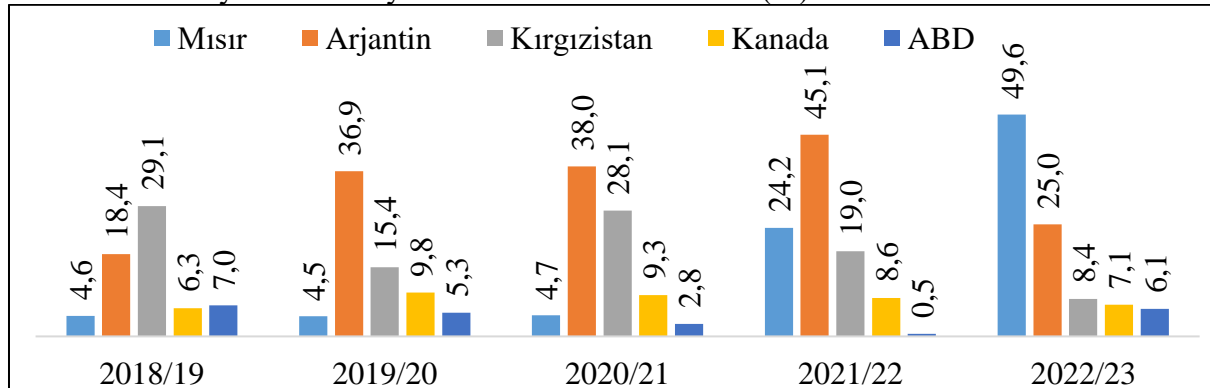
Türkiye kuru fasulye ithalatında Mısır (%9,6), Arjantin (%25) ve Kırgızistan (%8,4) ilk sıralarda yer almaktadır (Grafik 14).

Tablo 28. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Mısır	4.365	5.002	2.665	16.601	51.909
Arjantin	17.502	41.282	21.397	30.860	26.201
Kırgızistan	27.761	17.245	15.814	13.028	8.788
Kanada	6.030	10.983	5.207	5.882	7.431
ABD	6.636	5.930	1.568	376	6.423
Etiyopya	27.340	21.765	7.123	309	2.712
Peru	408	1.728	282	306	0.492
Polonya	748	2.814	220	110	311
Çin	31	600	156	17	112
Ukrayna	3.785	1.053	205	21	87
Diğer	713	3.402	1.651	953	200
Toplam	95.318	111.804	56.287	68.462	104.664

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07133-071339, Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Grafik 14. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 28

5.5. Kuru Fasulye Fiyatları

Kuru fasulye baklagiller içinde fiyatı en yüksek olan üründür. 2018 yılında 5,43 TL/kg olan kuru fasulye üretici fiyatı %81 oranında artarak 2022 yılında 9,83 TL/kg'a yükselmiştir. Borsa fiyatında Konya Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate

alınmış olup 2018 yılında 4,42 TL/kg olan kuru fasulye borsa fiyatı 2022 yılında %327 artarak 18,87 TL/kg'a ulaşmıştır (Tablo 29). Kuru fasulye üretici ve borsa fiyatlarında 2022 yılında önceki beş yıla nazaran önemli bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 29. Türkiye kuru fasulye fiyatları (TL/kg)

	2018	2019	2020	2021	2022
Üretici Fiyatı	5,43	6,98	9,03	9,98	9,83
Borsa Fiyatı	4,42	5,54	7,7	7,91	18,87

Kaynak: TÜİK, 2023; Konya Ticaret Borsası, 2023.

6. NOHUT DÜNYADA DURUM

6.1. Dünyada Nohut Ekim Alanı

Baklagiller ürün grubunun içerisinde yer alan nohut 2021 yılında dünyada 15 milyon ha alanda yetiştirilmiştir (Tablo 30). Dünya ekim alanlarında son beş yılda %3 oranında artış gerçekleşmiştir. 2021 yılı verilerine göre en fazla ekim alanına sahip olan ülke 10,9 milyon

ha ile Hindistan olup toplam nohut ekim alanının yaklaşık %73'ünü oluşturmuştur. Türkiye 482 bin ha alanla 4. sırada yer almış ve dünya toplam nohut ekim alanlarının %3,2'sini oluşturmuştur.

Tablo 30. Ülkelere göre dünya nohut ekim alanı (bin ha)

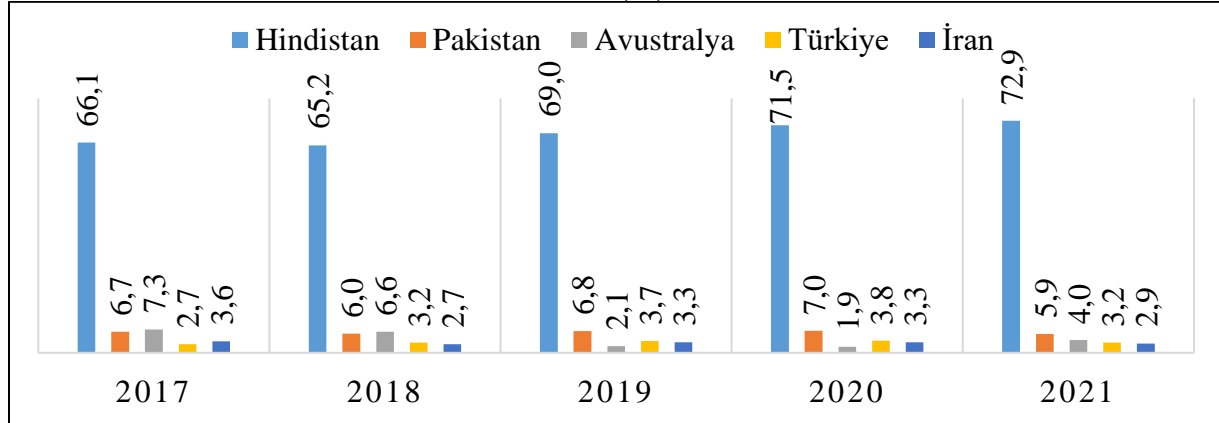
Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	9.626	10.560	9.547	9.699	10.944
Pakistan	971	977	943	944	883
Avustralya	1.069	1.075	294	263	606
Türkiye	393	514	518	511	482
İran	531	441	453	452	440
Myanmar	376	383	380	361	344
Rusya	457	819	552	335	313
Etiyopya	243	240	209	221	228
Diğer	901	1.181	946	775	765
Dünya	14.567	16.190	13.840	13.562	15.005

Kaynak: FAO, 2023

Statpup verilerine göre; dünya toplam nohut ekim alanı 2022/23 üretim sezonunda 15,9 milyon ha alandır. 2023/24 üretim sezonunda ise %1,5 azalışla 15,7 milyon ha olacağı tahmin edilmektedir. Dünya nohut ekim alanlarının genellikle %70-80'ini oluşturan

Hindistan'da 2022/23 sezonu ekilişlerinde %72,8 oranla 11,6 milyon ha alanda nohut üretimi gerçekleşmiştir. 2023/24 üretim sezonunda Hindistan ekim alanlarının %4'lük azalmayla 1.126 milyon ha seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 15. Nohut ekim alanında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 30

6.2. Dünyada Nohut Üretimi

Dünyada yetiştirilen baklagiller arasında nohut üretim miktarı olarak fasulyeden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Dünya nohut piyasasında Kabuli ve Desi olarak iki çeşit nohut üretilmektedir. Türkiye’de üretilen nohut cinsi Kabuli’dir.

FAO verilerine göre 2021 yılında nohut üretimi 15,9 milyon ton olup ortalama verim

1.057 kg/ha’dır. Dünyada lider konumda olan Hindistan 2021 yılı toplam dünya nohut üretiminin yaklaşık %75’ini karşılamıştır (Grafik 16). Türkiye ise 475 bin ton üretim ve %3’lük pay ile dünya nohut üretiminde dördüncü sırada yer almıştır (Tablo 31). Dünya nohut üretiminde son beş yılda yaklaşık %5 civarında artış yaşanmıştır.

Tablo 31. Ülkelere göre dünya nohut üretimi (bin ton)

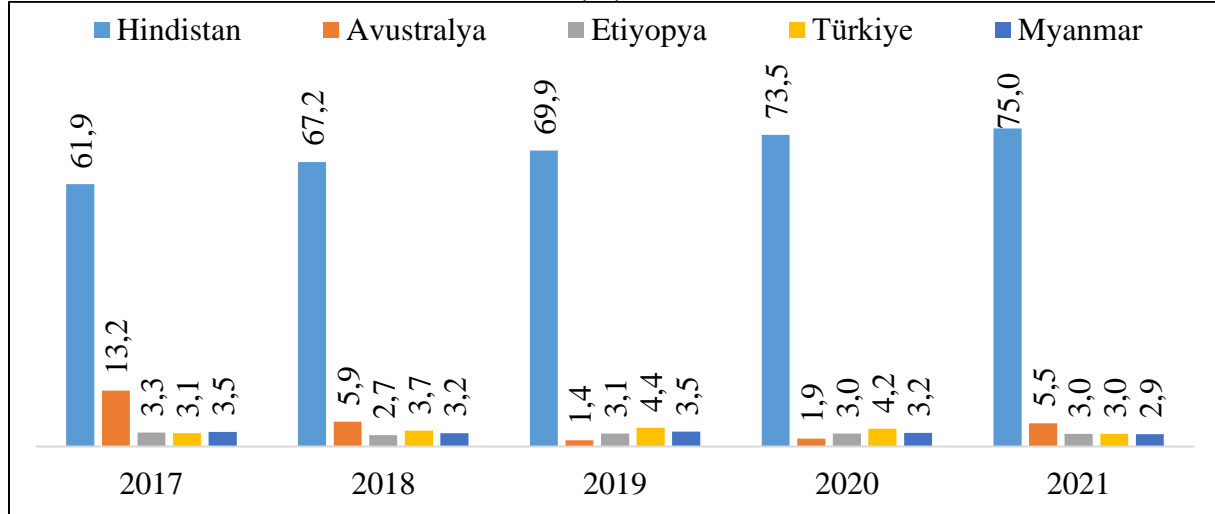
Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	9.378	11.379	9.938	11.079	11.910
Avustralya	2.004	998	205	281	876
Etiyopya	499	459	435	457	478
Türkiye	470	630	630	630	475
Myanmar	527	535	499	482	467
Rusya	419	620	506	291	317
Pakistan	330	323	447	498	234
Meksika	189	352	203	126	172
İran	229	190	192	173	168
A.B.D	320	580	283	185	130
Diğer	788	873	882	864	644
Dünya	15.152	16.940	14.219	15.066	15.872

Kaynak: FAO, 2023

Statpup verilerine göre; dünya toplam nohut üretimi 2022/23 üretim sezonunda yaklaşık 17,1 milyon tondur. 2023/24 sezonunda ise dünya nohut üretiminin %0,6 azalışla 16,9 milyon ton seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. Dünya nohut piyasasında en

büyük payı olan Hindistan’da 2022/23 sezonu nohut üretimi iyi giden hava şartları sayesinde 13,5 milyon ton ile rekor seviyesinde gerçekleşmiştir. 2023/24 sezonu üretiminin de aynı miktarlarda olacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 16. Nohut üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 31

Tablo 32. Dünya nohut verimi (kg/ha)

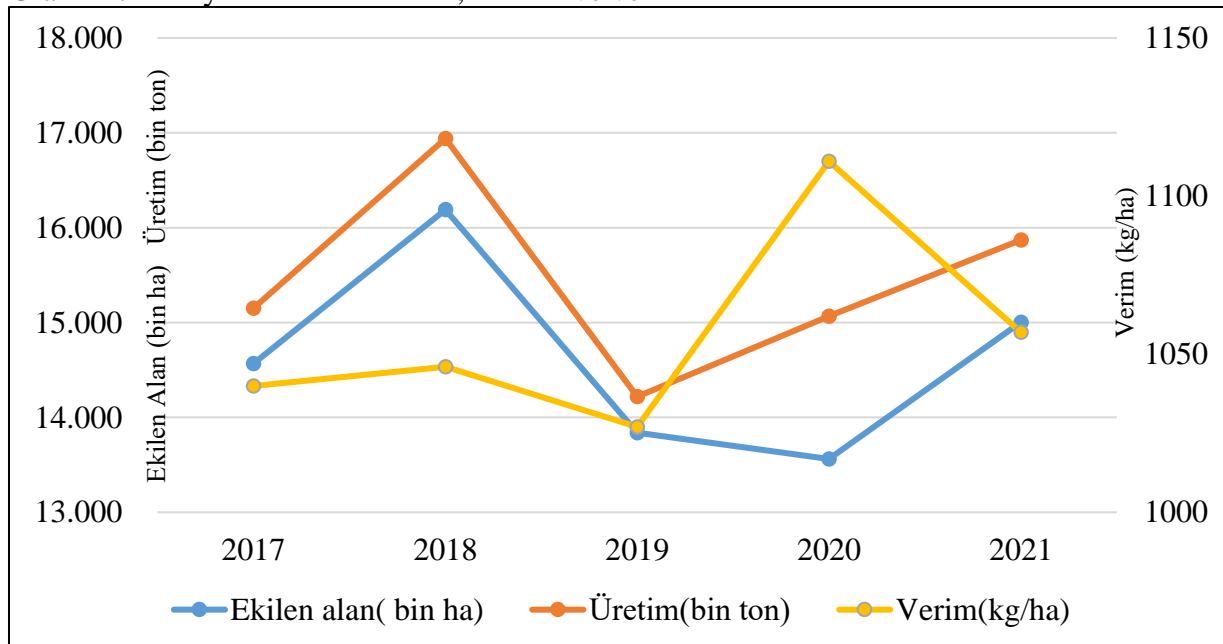
Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
Verim	1.040	1.046	1.027	1.111	1.057

Kaynak: FAO, 2023

Dünya nohut verimi yıllar itibarıyla üretimdeki ve ekim alanlarındaki artış ve azalışa paralel değişimler göstermiştir. 2020 yılında ekilen alanda bir önceki yıla oranla %2'lik azalışın yaşanmasına karşın verimdeki artıştan kaynaklı üretimin %5,9 arttığı görülmüştür (Grafik 17).

FAO verilerine göre 2021 yılında en yüksek verime sahip ülkeler sırasıyla Çin (5.431 kg/ha), Ürdün (4.957 kg/ha) ve Sudan (4.320 kg/ha)'dır. Türkiye ise 2021 yılında 986 kg/ha verim ile dünyada 34. sırada yer almıştır. Dünya nohut veriminde son beş yılda %1,6 artış görülmüştür.

Grafik 17. Dünya nohut ekim alanı, üretimi ve verimi

Kaynak: Tablo 30, 31, 32.

6.3. Dış Ticaret

6.3.1. İthalat

Dünyada 2022 yılında nohut ithalatı 1,4 milyon ton olarak gerçekleştirilmiştir. 2022 yılı verilerine göre nohut ithalatı yapan ülkeler içerisinde Pakistan yaklaşık %26,5 oran ve 380 bin ton ile ilk sırayı almıştır. Pakistan'ı sırasıyla 137 bin ton ile B.A.E 106 bin ton ile Türkiye izlemiştir. Türkiye nohut ithalatı 106 bin ton ile son beş yılda yaklaşık %14

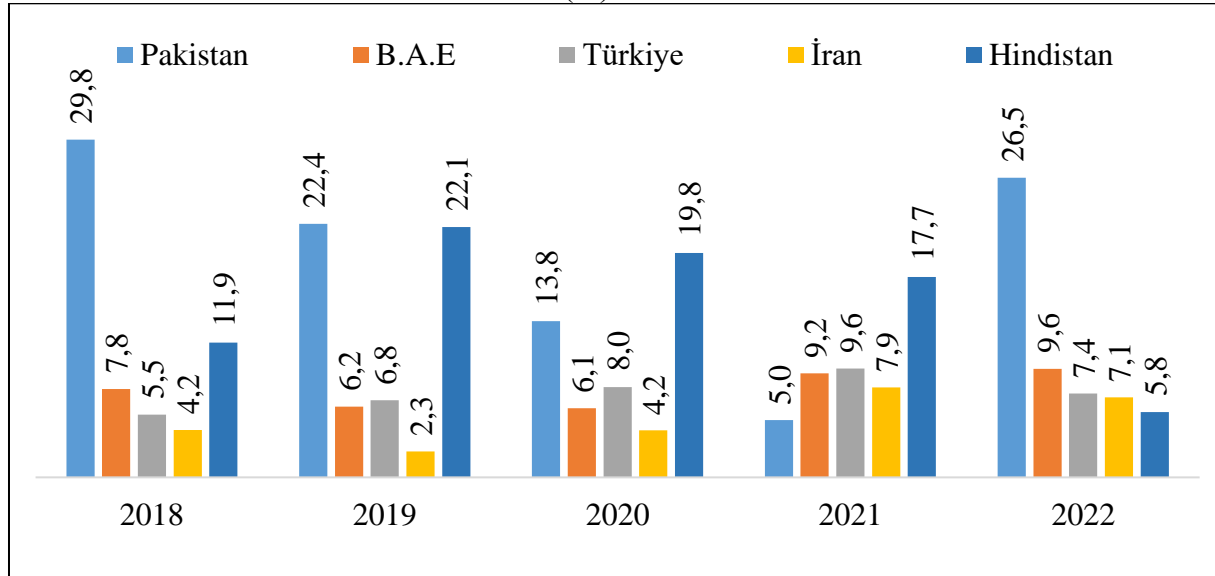
oranında artarak 3. sıraya yükselmiştir (Tablo 33). İthal edilen nohutun büyük kısmını ise özel tüketim amaçlı bir çeşit olan 10 mm ve üzeri yüksek kalibreli nohut oluşturmaktadır. Hindistan son yıllarda artan üretim ve iç piyasaya yönelik tedbirler sayesinde nohut ithalatını son beş yılda en fazla azaltan ülke olmuştur.

Tablo 33. Ülkelere göre dünya nohut ithalatı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Pakistan	500	377	213	68	380
B.A.E	131	105	94	124	137
Türkiye	93	115	123	129	106
İran	70	38	64	107	101
Hindistan	200	372	306	239	83
A.B.D	66	43	60	67	68
Suudi Arabistan	64	61	57	55	63
Nepal	26	26	34	51	47
Birleşik Krallık	52	56	64	44	43
İtalya	37	25	48	43	42
Diğer	440	467	482	421	365
Dünya	1.679	1.683	1.544	1.349	1.435

Kaynak: Trade Map, 2023

Grafik 18. Nohut ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 34

6.3.2. İhracat

Dünya genelinde üretilen baklagillerin yaklaşık %77'si ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. Geriye kalan %23'lük kısmı dünya ticaretine konu olmaktadır (Anonim, 2021). Trade Map'in son beş yıllık verileri değerlendirildiğinde; dünya nohut ihracatında ilk sırada yer alan Avustralya 2019 yılında yerini Rusya'ya bırakmıştır. Avustralya'nın ihracat miktarının düşmesinin sebebi 2018 yılından itibaren kuraklık olaylarından ciddi şekilde etkilenmesi ve

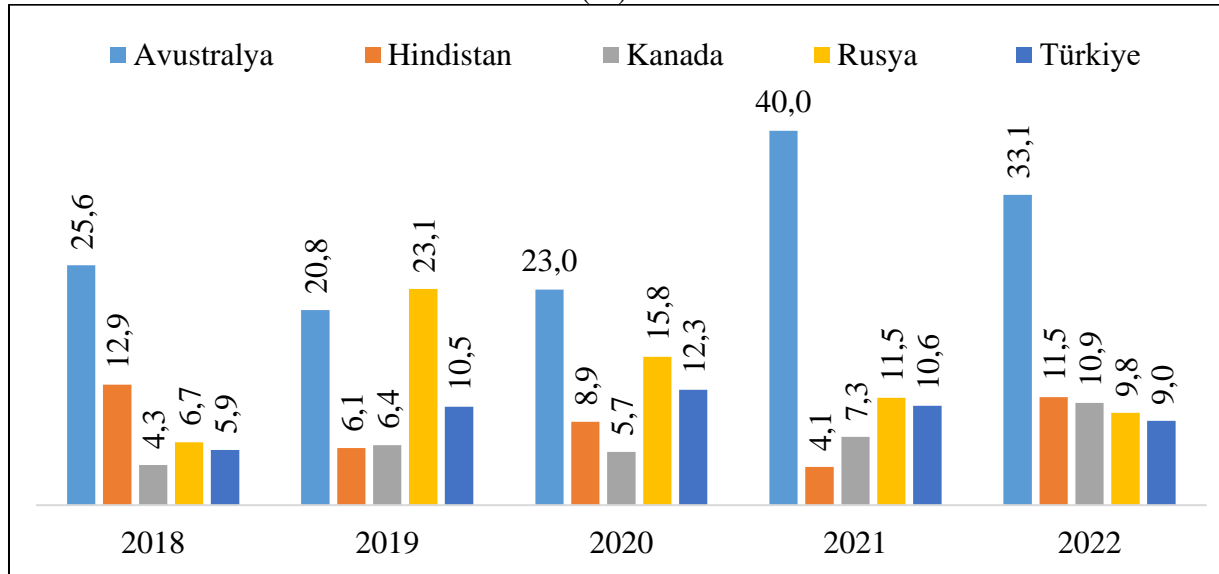
üretimimin 2019 yılında 2017 yılına göre %90 oranında azalmasıdır. 2020 yılında ise ihracat miktarı bir önceki yıla göre %6,2 oranında artarak ihracatta tekrar ilkö sıraya yükselmiştir. Türkiye 2018 yılından itibaren nohutta her yıl artan oranda net ihracatçıdır ancak 2022 yılında ihracatını bir önceki yıla göre %25,3 azaltarak 183 bin ton ile 5. sırada yer almıştır (Tablo 34). Türkiye son beş yılda ise ihracatını %56,4 oranında artırmıştır.

Tablo 34. Ülkelere göre dünya nohut ihracatı (bin ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Avustralya	511	422	450	923	676
Hindistan	257	123	174	94	235
Kanada	85	130	112	168	222
Rusya	134	467	310	265	201
Türkiye	117	213	241	245	183
Tanzanya	41	88	108	135	165
B.A.E	73	62	55	59	95
A.B.D	87	154	156	115	67
Arjantin	139	104	129	53	50
Sudan	39	41	30	62	23
Diğer	513	221	192	189	122
Dünya	1.997	2.024	1.956	2.308	2.039

Kaynak: Trade Map, 2023.

Grafik 19. Nohut ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 34.

7. NOHUT TÜRKİYE’DE DURUM

Gelişmekte olan birçok ülkede düşük geliri insanların önemli besin kaynakları arasında bulunan yemeklik tane baklagiller, Türkiye’de pek çok ailenin günlük tüketiminde önemli yere sahiptir. Toplam baklagil üretimi dikkate alındığında, Türkiye dünyanın en büyük üreticileri arasındadır (FAO, 2023). Türkiye’de baklagiller tarla

bitkileri yetiştiriciliğinde ekim alanı ve üretim bakımından tahıllardan sonra gelmektedir. Türkiye’de yetiştirilen dokuz baklagil türünden en fazla üretimi yapılan nohuttur. Türkiye’de 2022 yılı itibarıyla baklagiller yaklaşık 9,1 milyon dekar alanda ekili olup yaklaşık 1,3 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir.

7.1. Türkiye’de Nohut Ekim Alanı

Türkiye’de 2021 yılında yaklaşık 4,6 milyon da ekim alanı ile yemeklik tane baklagil türleri içerisinde ilk sırada yer alan nohut toplam baklagil ekim alanının %50,5’ini oluşturmuştur. Nohut ekim alanlarında son beş yılda %11,2 oranında azalma yaşanmıştır. Türkiye nohut ekim alanları coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 2022 yılında yaklaşık 4,6 milyon da ekim alanının %69,3’ünü İç Anadolu (3,2 milyon da), %9,1’ini Güneydoğu Anadolu (414 bin), %7,8’ini Akdeniz (358 bin), %6,6’sını Karadeniz (358 bin), %4,2’sini Ege (190 bin), %2’sini Doğu Anadolu (91 bin) ve 50 bin ile %1,1’ini Marmara Bölgesi oluşturmuştur.

2022 yılında Türkiye nohut ekim alanlarında %17,8’lik paya sahip olan Ankara 813 bin da ile birinci sırada yer alırken, Yozgat 617 bin da ile ikinci, Kırşehir ise 419 bin da ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 35).

Nohut yemeklik tane baklagiller içerisinde kuraklığa en dayanıklı bitki olduğundan, kurak ve yarı kurak alanlarda ekim nöbetine girerek nadas alanlarının daraltılmasında

önemli rol oynamaktadır. Nohut yeterli nemi bulunan değişik toprak tiplerinde sulanmadan yetiştirilmektedir. Kıraç topraklarda ve kurak iklimlerde de tarımı yapılabilir. Nohut ekimi ülke geneline yayılmış olmakla beraber özellikle İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi’nin kuzey kesiminde yoğun olarak yapılmaktadır (Harita 5).

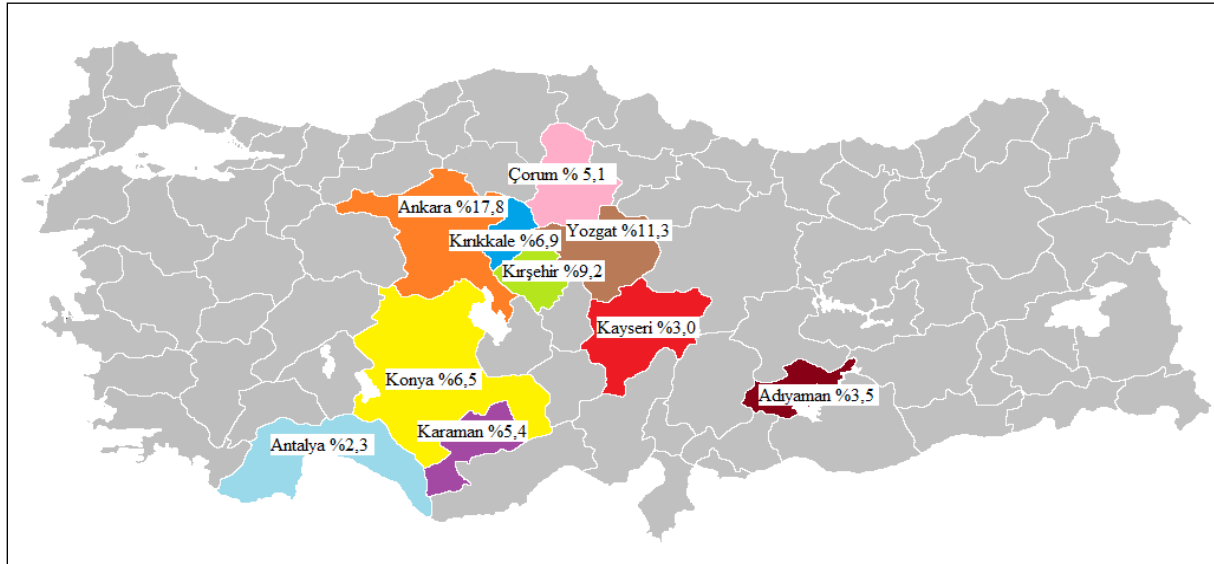
Türkiye’de 1980 yılı öncesinde iller bazında uygulanan kırsal kalkınma projeleri ve 1980’lerin başlarında uygulamaya konan nadas alanlarının daraltılmasını hedefleyen politika çerçevesinde özellikle kurak ve yarı kurak alanlarda son derece rahat yetiştirilebilen nohut tarımı yaygınlaştırılmıştır. 1980-2021 yılları arasında nohut ekim alanlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. 1980 yılında 2,4 milyon dekar olan nohut ekim alanı 1990 yılında rekor seviye olan 8,8 milyon dekara ulaşmıştır. 1990’lardan itibaren genel olarak düşme eğiliminde olan nohut ekim alanları 2019 yılında 5,2 milyon da seviyelerine ulaşmıştır.

Tablo 35. İllere göre Türkiye nohut ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Ankara	485	539	717	767	813
Yozgat	419	601	713	657	517
Kırşehir	533	607	535	414	419
Kırıkkale	348	414	395	403	313
Konya	352	336	367	334	295
Karaman	233	208	191	223	245
Çorum	128	189	209	221	231
Adıyaman	274	326	254	154	162
Kayseri	75	94	95	119	138
Antalya	176	112	104	116	107
Diğer	2.121	1.780	1.536	1.471	1.328
Türkiye	5.144	5.206	5.116	4.879	4.568

Kaynak: TÜİK, 2023.

Harita 5. Türkiye’de nohut ekimi yapan önemli iller (2022, %)

Kaynak: Tablo 35.

7.2. Türkiye’de Nohut Üretimi

Türkiye’de 2022 yılında işlenen tarım alanlarının yaklaşık %4,5’lik bölümünde baklagiller yetiştirilmiştir (TÜİK, 2023). Toplam baklagil üretim miktarının ise yaklaşık %44,2’sini nohut üretimi oluşturmuştur. Baklagiller içerisinde 580 bin ton ile en fazla üretimi yapılan nohuttur. Türkiye 2022 yılı nohut üretimi coğrafi bölgelere göre incelendiğinde; 580 bin ton üretim miktarının %69’unu İç Anadolu (400 bin ton), %9,2’sini Güneydoğu Anadolu (54 bin ton), %8,6’sını Karadeniz (50 bin ton), %7’sini Akdeniz (40 bin ton), %3,3’ünü Ege

(19 bin ton), %1,7’sini Doğu Anadolu (10 bin ton) ve %1,1’ini Marmara Bölgesi (7 bin ton) oluşturmuştur.

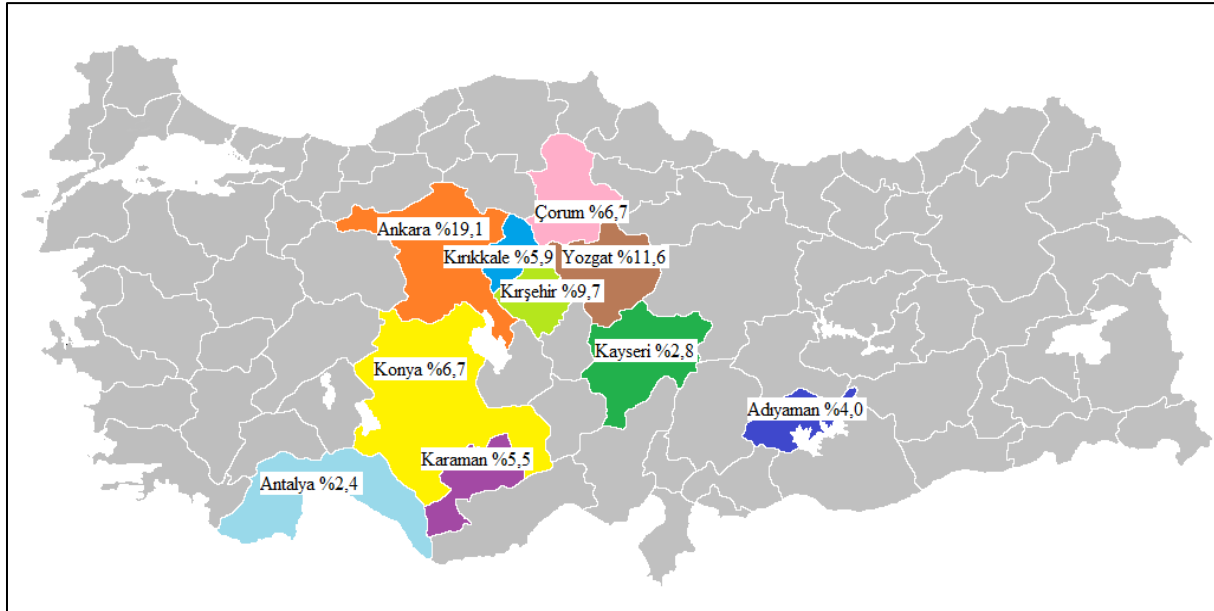
Nohut üretimi son beş yıl öncesine göre %7,9 oranında azalmıştır. Ekim alanlarındaki azalmaya karşın verimdeki artmaya bağlı olarak üretim bir önceki yıla göre %22,1 oranında artmıştır. İllere göre nohut üretiminde Ankara 111 bin ton ile birinci sırada yer alırken, Yozgat 67 bin ton ile ikinci, Kırşehir ise 56 bin ton ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 36).

Tablo 36. İllere göre Türkiye nohut üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Ankara	58	68	93	80	111
Yozgat	53	69	86	68	67
Kırşehir	66	71	78	44	56
Çorum	19	29	29	24	39
Konya	49	47	50	34	39
Kırıkkale	47	45	29	18	34
Karaman	28	26	23	25	32
Adıyaman	46	48	38	20	23
Kayseri	8	10	10	15	16
Antalya	16	13	12	12	14
Diğer	240	204	182	135	149
Türkiye	630	630	630	475	580

Kaynak: TÜİK, 2023

Harita 6. Türkiye’de nohut üretimi yapan önemli iller (2022, %)

Kaynak: Tablo 36.

Nohut verimi 2018-2022 yılları arasında dalgalanma göstermekle birlikte önemli bir artış görülmemiştir. Türkiye nohut verimi 2022 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %28,2 oranında artarak 127 kg/da olarak gerçekleşmiştir (Tablo 37). Verim yemeklik tane baklagil tarımının gelişmiş olduğu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Nohut tarımı Türkiye’de genellikle yağışa dayalı olarak yapıldığı için kurak yıllarda verim oldukça

düşmektedir. 2022 yılında nohut verimi en yüksek iller sırasıyla Tekirdağ (224 kg/da), Bartın (219 kg/da) ve Kastamonu (217 kg/da) olup Türkiye ortalamasının çok üzerindedir.

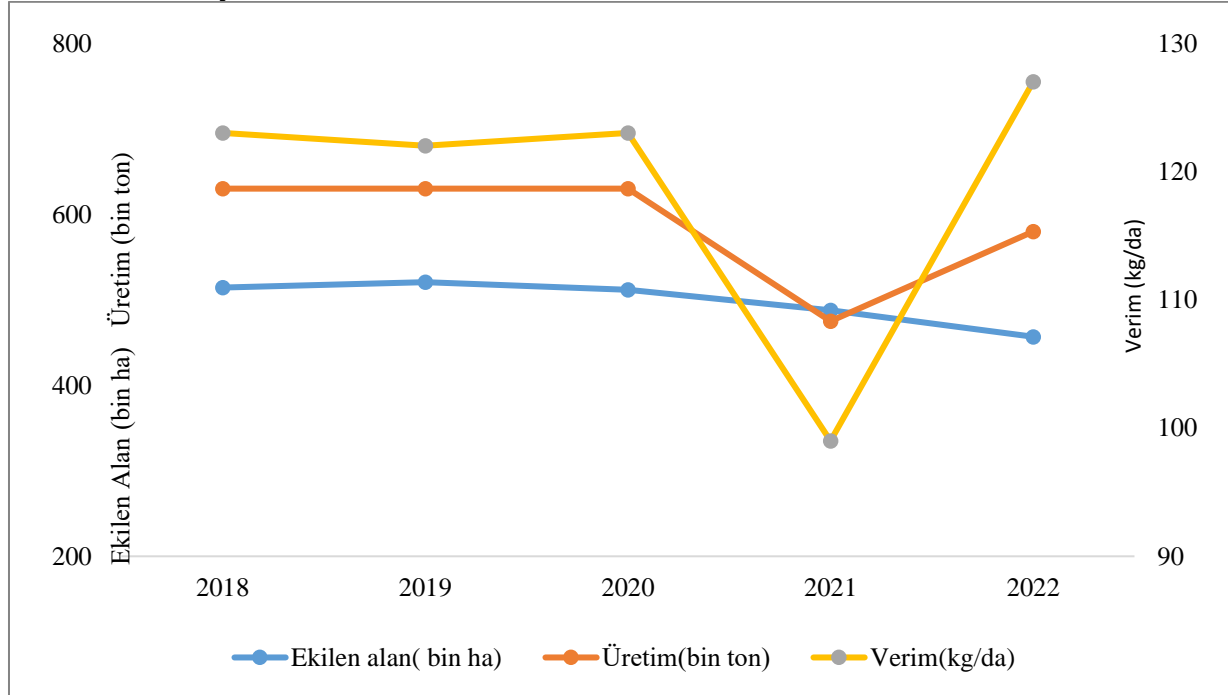
Türkiye’de yıllar itibarıyla nohut üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında son beş yılda paralellik görülmüştür. 2022 yılında üretim miktarının artması verim artışı ile açıklanabilmektedir (Grafik 20).

Tablo 37. Türkiye nohut verimi (kg/da)

	2018	2019	2020	2021	2022
Verim	123	122	123	99	127

Kaynak: TÜİK, 2023

Grafik 20. Türkiye nohut ekim alanı, üretimi ve verim

Kaynak: Tablo 35, 36, 37.

7.3. Türkiye’de Nohut Tüketimi

Türk mutfağında önemli bir yeri olan nohut 2021 yılı toplam kuru baklagil tüketimi içinde %37,3 oranla en fazla tüketilen baklagil olmuştur (TÜİK, 2023). Son beş yılda nohut

tüketiminde dalgalanmalar gerçekleşmiş olup 2021 yılı tüketimi 2020 yılına göre %4,9 oranında azalmıştır. Kişi başına tüketim ise 4,8-5,8 kg arasında değişim göstermiştir.

Tablo 38. Türkiye nohut tüketimi

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Tüketim (bin ton)	469	465	408	429	408
Kişi Başına Tüketim (kg)	5,8	5,7	4,9	5,1	4,8

Kaynak; TÜİK, 2023

7.4. Dış Ticaret

7.4.1. İthalat

Türkiye nohut ithalatı 2022/23 üretim sezonunda yaklaşık 216 bin tondur. Türkiye son beş yılda ithalatını yaklaşık %181 oranında artırmıştır. 2022/23 üretim sezonunda nohut ithalatı bir önceki yıla göre %44,6 oranında artmıştır. Türkiye nohut ithalatının yaklaşık %52,2’sini Rusya’dan sağlamıştır (Grafik 21). 2022/23 üretim sezonunda Türkiye’de iri kalibreli nohut üretiminde azalma gerçekleşmiştir. İthal edilen nohutun büyük kısmını re-export ve özel sektör tarafından özel tüketim amaçlı

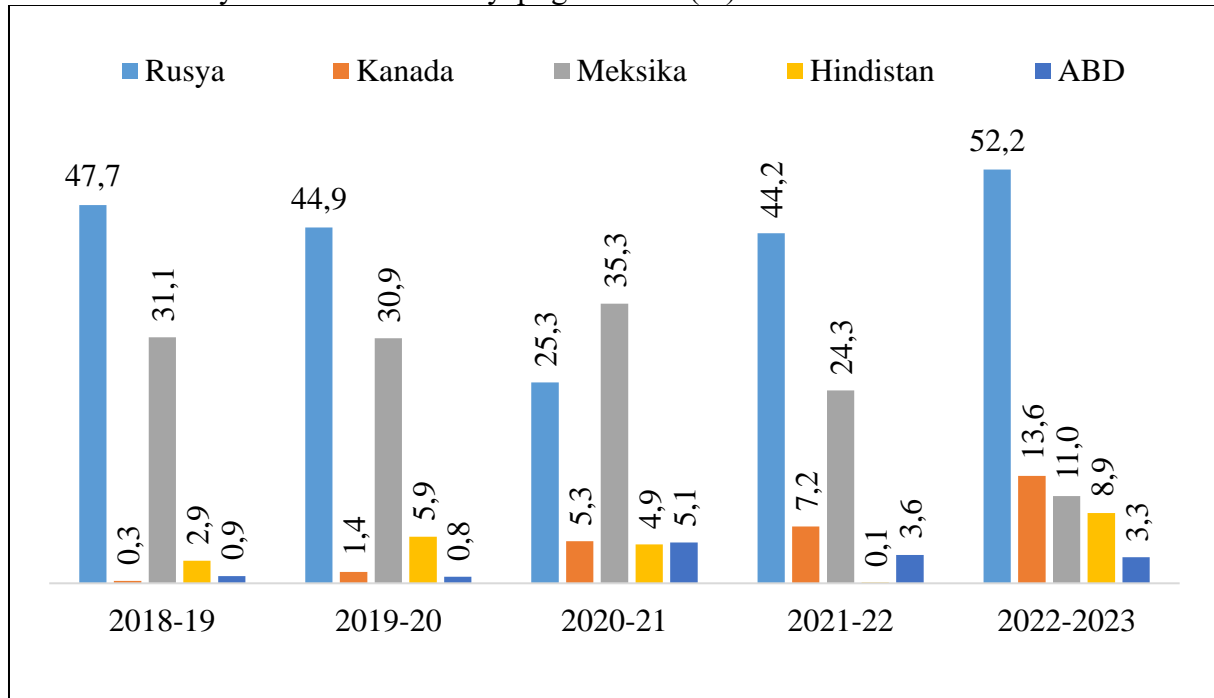
çeşit olan 10 mm ve üzeri yüksek kalibreli nohut oluşturmuştur.

Tablo 39. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Rusya	36.662	70.002	17.991	66.092	112.938
Kanada	236	2.244	3.763	10.748	29.357
Meksika	23.860	48.231	25.053	36.376	23.847
Hindistan	2.199	9.172	3.482	124	19.210
ABD	708	1.294	3.648	5.337	7.122
Kazakistan	3.583	10.837	6.273	11.469	7.116
Arjantin	228	0.361	1.038	1.587	6.883
Avustralya	216	-	270	11.325	3.909
Bulgaristan	1.590	4.547	421	2.056	1.697
Etiyopya	3.145	2.064	1.818	1.560	1.584
Diğer	4.404	7.148	7.244	2.890	2.629
Toplam	76.831	155.899	71.002	149.563	216.292

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu: 071320) (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Grafik 21. Türkiye'nin nohut ithalatı yaptığı ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 39.

7.4.2. İhracat

Türkiye nohut ihracatı 2022/23 üretim yılında bir önceki yıla göre %22,8 oranında artarak yaklaşık 223 bin ton olmuştur. Türkiye en fazla ihracatın %36,6'sını Irak'a %7,8'ini İtalya'ya %6,1'ini ise İran'a yapmıştır (Grafik 22). Türkiye'nin son beş yılda nohut ihracatı %4,2 oranında artmıştır. 2021/2022

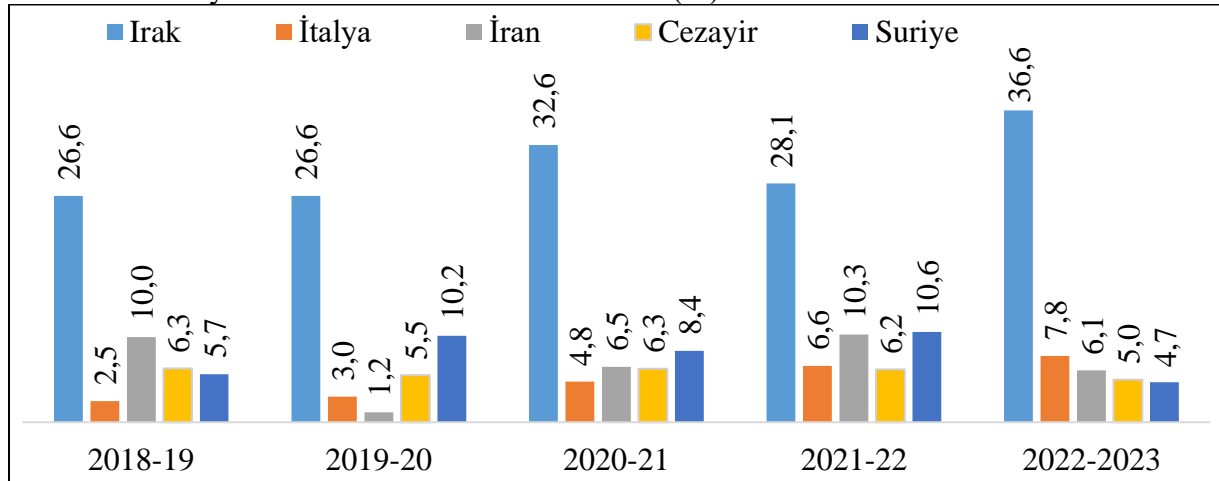
pazarlama yılında nohutta yeterlilik oranı %96'dır.

Tablo 40. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracatı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Irak	50.069	62.848	58.880	50.706	81.306
İtalya	5.276	7.163	12.148	11.976	17.268
İran	21.318	2.761	16.634	18.631	13.489
Cezayir	13.489	13.054	16.074	11.183	11.107
Suriye	12.038	24.027	21.383	19.145	10.428
İsrail	8.484	9.486	9.471	9.579	8.776
Suudi Arabistan	8.706	8.304	2.038	0.072	8.051
Lübnan	7.585	9.388	12.609	12.760	7.935
Almanya	4.518	6.825	8.213	4.565	7.358
Ürdün	9.876	3.408	5.263	3.339	6.536
Diğer	141.359	147.264	162.712	141.957	172.255
Toplam	212.911	236.515	255.202	180.690	221.992

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu: 071320) (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Grafik 22. Türkiye nohut ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 40

7.5. Nohut Fiyatları

TÜİK verilerine göre 2022 yılı nohut üretici fiyatı 15,08 TL/kg'dır. Nohut üretici fiyatı bir önceki yıla oranla %134 artış göstermiştir.

Borsa fiyatında Konya Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate alınmış olup 2022 yılında 15,55 TL/kg'dır. 2021 yılına oranla borsa fiyatı %152 oranında artmıştır.

Piyasa fiyatlarındaki düşüş ile üreticinin mağdur olmaması için Toprak Mahsulleri Ofisi nohut alımı yapmaktadır. Nohut alım fiyatı; 2018 yılında 3.250 TL/ton, 2019 yılında 3.300 TL/ton, 2020 yılında 3.350 TL/ton ve 2021 yılı için 4.050 TL/ton olarak belirlenmiştir.

Tablo 41. Türkiye nohut fiyatları (TL/kg)

	2018	2019	2020	2021	2022
Üretici Fiyatı	5,13	3,94	4,32	6,45	15,08
Borsa Fiyatı	3,21	2,74	3,54	6,18	15,55

Kaynak: TÜİK, 2023, Konya Ticaret Borsası, 2023

8. Türkiye’de Baklagil Destekleme Politikaları

Türkiye’de bitkisel üretimi artırmak, verim ve kaliteyi yükseltmek, sürdürülebilirliği sağlamak ve çevreye duyarlı alternatif tarım tekniklerinin geliştirilmesine yönelik, çiftçilere destekleme yapılmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ile “Bitkisel Üretim Destekleme Ödemesi” yapılmaktadır. Ayrıca tarımsal destekler ürün maliyetlerinin bir kısmını karşılayarak üreticiye ek gelir sağlamak amacıyla verilmektedir.

Türkiye’de birçok ürüne uygulanan fark ödemesi desteği, girdi destekleri, yurtiçi sertifikalı tohum kullanım desteği ve organik tarım desteği kuru fasulye, mercimek ve nohutta da uygulanmaktadır. Kuru Fasulye, mercimek, nohut için mazot ve gübre desteği 2022 yılında mazot 75 TL/da ve gübre desteği 21 TL/da toprak analizi desteği ise 50 TL’dir. 2022 yılında 2018 yılına göre gübre ve mazot desteklemesinin yaklaşık 5 kat artış görülmektedir. Toprak analizinde 2022

yılında bir önceki yıla oranla %25’lik artış gerçekleşmiştir.

2022 üretim sezonunda organik tarım kapsamında üretimi yapılan 1. kategori ürünler arasında yer alan kuru fasulye ve 2. kategori ürünler arasında yer alan nohut ve mercimek için belirlenen destek miktarı ürün sertifikası bireysel 100 TL/da ürün sertifikası üretici grubu 50 TL/da’dır.

2022 yılında kuru fasulye, mercimek, nohut fark ödemesi desteği 50 krş/kg olarak belirlenmiştir. Yeraltı sularının yetersiz seviyede ve su kısıtı olduğunun Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tespit edildiği havzalarda fark ödemesi desteğine ilave %50 olarak belirlenmiştir. Son beş yılda fark ödemesi desteğinde değişme olmamıştır. Yurt içi sertifikalı tohum kullanım desteği kuru fasulye ve mercimek için 60 TL/da nohut için 50 TL/da’dır.

Tablo 42. Verilen Destekler (TL/kg)

	Fark Ödemesi (kr/kg)	Toprak Analizi	Gübre	Mazot
2018	0,5	0,8	4	14
2019	0,5	0,8	4	22
2020	0,5	0,8	4	22
2021	0,5	0,8	8	24
2022	0,5	1,0	21	74

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

9. GENEL DEĞERLENDİRME

Dünya ve Türkiye’de tarla bitkileri üretimi yapılan alanlarda ilk sırayı tahıllar alırken bunu yemeklik tane baklagiller izlemektedir. Yemeklik tane baklagiller besin değeri yönünden zengin olmaları, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Dünyada yetiştirilen baklagiller

arasında ekim alanı ve üretim miktarı en fazla olan kuru fasulyedir. Kuru fasulyeden sonra nohut ve mercimek yer almaktadır. Türkiye’de ise yetiştirilen 9 tür baklagil arasında en fazla üretimi yapılan nohuttur. TÜİK verilerine göre 2022 yılında baklagiller yaklaşık 9,1 milyon dekar alanda ekili olup 1,3 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir. 2022 yılı toplam baklagil ekim alanının

%50'sini nohut oluştururken üretim miktarının ise yaklaşık %44'ünü nohut üretimi oluşturmuştur. Kırmızı mercimek toplam ekim alanının %33'ünü üretim miktarının ise %30,5'ini, kuru fasulye ise TMO'nun 25 sene sonra tekrardan baklagil alımına başlaması üretimi artırmış ve döviz kurunun artması işletmeleri, ürettikleri baklagilleri yurt içine pazarlamak yerine ihraç etmeye yöneltmiştir.

TÜİK 2023 yılı bitkisel üretim 2. tahminine göre 2023 yılında nohut üretiminin yaklaşık Bakliyatla 15 yılda ekim alanlarında görülen daralmanın önüne geçmek ve üretim düşüşünü engellemek için, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın verdiği desteklerin artırılması, TMO'nun 25 yıl aradan sonra görev alanına bakliyat ürünlerini dahil ederek alım garantisinin verilmesi gibi uygulanan politikalar sayesinde son beş yıla göre Türkiye nohut (%3), kuru fasulye (%14,5), kırmızı (%23,3) ve yeşil (%25,1) mercimek ekim alanları artmıştır.

2021 yılında Türkiye genelinde olumsuz iklim şartları nedeniyle meydana gelen rekolte düşüklüğü verimliliğin azalması, kırmızı, yeşil mercimekte ve nohutta üretim miktarının azalmasına neden olmuştur. 2022 yılında ise üretim miktarı kırmızı mercimekte (%75) yeşil mercimekte (%28,5) ve nohutta (%22,1) artmıştır.

Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş Türkiye tarım ürünleri dış ticaretini olumsuz etkilemiştir. Türkiye kuru fasulye ve kırmızı mercimek dış ticaretinde Ukrayna ve Rusya önemli ülkelerdendir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş nedeniyle yaşanan bu olağanüstü durumdan dolayı Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'de gıda arz güvenliğinin sağlanması ve gıda ürünlerine erişimde sorun yaşanmaması amacıyla 26.02.2022 tarih ve

üretimin %21'ini ekim alanının ise %11'ini oluşturmuştur. İhracat değerlerine bakarak son beş yıla göre 2022/23 üretim sezonunda Türkiye'nin özellikle nohut ve mercimekte rekabet gücünü tekrar artırdığı söylenebilir.

%1 oranında azalarak 575 bin ton, kuru fasulye üretimin yaklaşık %10 oranında azalarak 242 bin ton, kırmızı mercimek üretiminin %6 oranında artarak 424 bin ton, yeşil mercimek üretiminin ise yaklaşık %11 oranında artarak 50 bin ton olacağı öngörülmektedir.

4.652.059 sayılı Bakanlık oluru ile: arz/talep ve mevcut stok durumu dikkate alınarak yeni bir bilgilendirme yapılana kadar; 2022/1 sayılı Tebliğ kapsamında kuru fasulye ve kırmızı mercimeğinde içinde bulunduğu üç ürünün ihracatının kısıtlanmasına karar vermiştir.

Nohut, kuru fasulye ve kırmızı mercimekte arz güvenliğini sağlamanın en garantili ve sürdürülebilir yolu, üreticiyi memnun edecek bir fiyat seviyesinin oluşturulmasıdır. İç piyasada var olan arz fazlalığı üretim sezonunda iyi bir rekolte gerçekleşmesiyle, arz fazlalığını daha da artıracaktır. Üretim fazlalığının iç piyasada eritilmesi mümkün olmayacağından ihracatın açılması ve ihracat üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ile bu durumun rahatlayacağı öngörülmektedir.

Yemelik tane baklagil tarımında; hasat öncesi, hasat sırası ve hasat sonrasında görülen ürün kayıplarının en düşük düzeye indirilmesi sağlanmalıdır. Yurtiçi ve yurtdışında tüketime sunulan ürünlerin standardizasyonuna (sınıflandırma, derecelendirme, ambalajlama ve paketlenme) önem verilmelidir (Anonim,2023).

Tarımsal destekleme politikası 1941 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi'nin (TMO) yemelik tane baklagiller alımı ile başlamış, 1982

yılında Nadas Alanlarının Daraltılması (NAD) projesi ile beraber 1994 yılı Ekonomik İstikrar Kararlarına kadar devam etmiştir. Yemelik tane baklagiller üretiminde 2005 yılında başlayan mazot ve gübre desteği, 2008 yılında başlayan prim desteği, 2009 yılında

başlayan sertifikalı tohum kullanım/üretim desteği başlıca politika araçlarıdır. Türkiye’de yemelik tane baklagiller üretiminde etkin ve zamanında uygulanan destekleme politikalarının üretimi artırdığı belirlenmiştir.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya mercimek ekim alanı (bin ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	1.461	1.549	1.363	1.303	1.734
Kanada	1.774	1.499	1.489	1.705	1.716
Avustralya	665	418	400	412	501
Türkiye	292	259	282	248	297
A.B.D	414	291	174	206	222
Nepal	207	199	209	213	202
Rusya Federasyonu	164	248	130	129	161
Bangladeş	155	156	142	141	146
İran	133	134	133	131	133
Suriye	135	125	114	113	111
Etiyopya	119	100	87	85	87
Kazakistan	331	295	102	61	72
Çin	68	68	66	65	65
Fas	43	40	40	41	42
Arjantin	19	19	36	33	28
Yemen	10	10	10	9	9
Cezayir	19	26	30	15	9
Meksika	9	8	8	9	9
Pakistan	15	14	13	10	7
Ukrayna	8	25	7	3	5
Kolombiya	116	29	28	27	30
Ekvador	1.461	1.549	1.363	1.303	1.734
Diğer	1.774	1.499	1.489	1.705	1.716
Genel Toplam	6.157	5.512	4.863	4.959	5.586

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya mercimek üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Kanada	2.559	2.192	2.382	2.868	1.606
Hindistan	1.224	1.622	1.228	1.103	1.490
Avustralya	865	543	359	526	854
Türkiye	430	353	354	371	263
Nepal	254	249	251	263	246
Bangladeş	169	177	175	177	186
Rusya	198	195	117	116	176
Çin	172	172	164	164	165
A.B.D	339	381	244	336	151
Etiyopya	175	141	119	113	123
Suriye	138	74	101	200	94
İran	78	80	80	79	80
Kazakistan	313	254	75	51	56
Fas	28	32	37	9	42
Arjantin	20	19	19	34	20
Meksika	9	9	9	10	10
Cezayir	19	30	27	12	8
Ukrayna	12	20	8	3	7
Yemen	7	7	7	7	7
Pakistan	7	6	6	5	4
Diğer	114	26	24	23	23
Genel Toplam	7.131	6.580	5.788	6.471	5.610

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 3. Ülkelere göre dünya mercimek ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Hindistan	217	822	1061	725	657
Bangladeş	381	490	518	445	524
Türkiye	355	401	630	537	509
B.A.E	194	268	244	244	367
Irak	63	100	82	71	219
Pakistan	84	124	194	165	144
Sri Lanka	0	177	178	205	133
Etiyopya	1	47	129	103	112
Sudan	62	80	144	47	102
Mısır	91	82	86	100	87
A.B.D	75	68	72	73	86
Cezayir	73	75	70	78	83
Kolombiya	69	81	108	85	77
Kanada	20	83	105	78	59
Nepal	46	50	83	79	52
Peru	47	56	82	55	49
İtalya	46	41	62	51	47
Fas	49	34	85	31	41
Fransa	34	24	29	32	36
İspanya	47	48	59	0	35
Diğer	1.068	739	952	730	492
Genel Toplam	3.022	3.891	4.971	3.936	3.910

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya mercimek ihracat miktarı (ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Kanada	1.644	2.117	3.125	1.931	1.892
Avustralya	429	515	706	900	1.094
Türkiye	298	309	406	289	499
B.A.E	151	210	251	269	355
A.B.D	134	263	330	202	174
Kazakistan	171	182	69	39	90
Rusya	78	151	56	81	65
Hindistan	15	17	18	9	65
Belçika	13	12	17	13	17
Myanmar	-	-	5	-	14
Hollanda	5	5	7	9	10
Curacao	-	-	-	-	10
Arjantin	1	-	-	1	9
Mısır	19	16	8	17	9
Almanya	5	6	6	7	5
Çin	8	7	9	5	5
Suriye	17	23	19	10	5
İtalya	3	3	5	3	4
Fransa	6	6	6	5	4
İspanya	5	3	8	6	3
Diğer	154	80	91	52	34
Genel Toplam	3.157	3.925	5.142	3.848	4.364

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 5. Dünya ülkeler mercimek verim (kg/da)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Ürdün	573	396	340	464	444
Çin,	254	253	249	251	254
Yeni Zelanda	245	247	245	246	246
Mısır	226	242	221	233	233
Tacikistan	143	182	192	194	193
Avustralya	130	130	90	128	170
Ermenistan	122	127	102	139	163
Filistin	151	143	146	147	145
Etiyopya	147	141	136	134	141
Ukrayna	139	80	110	102	139
Azerbaycan	135	164	164	128	133
Lübnan	177	142	131	131	131
Bangladeş	109	113	123	126	127
Nepal	123	126	120	123	122
Meksika	104	111	115	109	112
Rusya	121	79	90	90	109
Irak	100	100	129	75	100
Fas	66	80	92	22	100
Kuzey Makedonya	112	132	132	113	99
Özbekistan	95	94	94	95	94
Dünya	116	119	119	130	100

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 6. Dünya mercimek üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
İran	1.498	1.207	1.372	3.344	5.907
Kıbrıs	1.762	1.838	1.952	2.018	2.089
Yunanistan	1.520	1.807	1.799	1.805	2.064
Şili	2.407	2.225	1.650	1.896	1.877
Filistin	2.404	2.273	1.725	1.481	1.474
Ekvador	1.678	1.164	881	1.064	1.374
Azerbaycan	873	824	882	882	1.282
Kolombiya		1.057	813	959	1.174
Bulgaristan	976	782	507	861	1.091
Peru	1.285	1.084	890	1.187	1.081
Fas	850	952	732	714	985
İsrail	820	822	842	872	929
Irak	972	958	966	997	863
Slovakya	774	868	806	767	797
A.B.D	571	390	322	384	717
Nepal	922	758	717	687	713
İspanya	773	717	765	495	663
Kanada	484	307	316	434	621
Türkiye	656	428	438	502	617
Kazakistan			1.94	367	532
Avustralya					532
Meksika	593	541	471	480	491
Tacikistan	621	614	632		
Yemen	1.786	2735	1.274	681	
Ortalama	1.227	1.130	931	1.032	1.267

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 7. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Şanlıurfa	930	950	806	1.188	1.349
Diyarbakır	681	632	537	576	787
Batman	133	152	143	150	190
Mardin	302	277	176	176	174
Siirt	73	70	88	128	136
Şırnak	31	39	116	112	119
Gaziantep	75	68	52	47	53
Konya	32	65	40	64	39
Kilis	37	34	35	34	34
Adıyaman	12	6	13	30	33
Diğer	124	134	93	97	85
Toplam	2.431	2.428	2.098	2.602	2.998

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 8. İllere göre Türkiye yeşil mercimek ekim alanları (bin da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Yozgat	106	164	156	185	174
Konya	102	105	94	125	91
Kırşehir	26	40	41	75	67
Çorum	33	25	26	29	30
Ankara	19	14	16	13	16
Manisa	10	8	8	7	7
Çankırı	0	0	0	0	6
Uşak	9	7	5	6	5
Sivas	1	1	2	6	4
Bayburt	2	4	4	4	4
Diğer	33	28	27	31	25
Toplam	342	396	378	482	428

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 9. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Şanlıurfa	72	91	104	105	144
Diyarbakır	125	103	97	46	132
Batman	27	27	28	16	33
Siirt	3	9	15	16	27
Mardin	42	40	31	12	24
Şırnak	4	5	22	8	10
Konya	3	7	6	4	7
Adıyaman	2	1	2	4	5
Gaziantep	12	9	8	4	4
Kahramanmaraş	0	0	1	2	3
Diğer	20	17	14	10	12
Toplam	310	310	328	228	400

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 10. İllere göre Türkiye yeşil mercimek üretimi (bin ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Yozgat	14,0	17,3	17,0	16,7	19,0
Konya	13,3	10,9	9,8	4,7	9,5
Kırşehir	3,1	4,9	5,3	6,5	7,0
Çorum	4,4	3,3	3,3	2,2	3,3
Ankara	2,0	1,7	1,9	0,8	1,7
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
Manisa	0,9	0,8	0,7	0,4	0,5
Uşak	1,0	0,7	0,6	0,3	0,4
Sivas	0,1	0,1	0,2	0,4	0,3
Bayburt	0,2	0,4	0,4	0,2	0,3
Diğer	4,0	3,5	3,3	2,8	2,3
Toplam	43,0	43,6	42,4	35,0	45,0

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 11. İllere göre Türkiye kırmızı mercimek verimi (kg/da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Van	-	-	-	-	233
Adana	-	-	-	222	220
Kahramanmaraş	114	103	149	230	217
Hatay			136	216	210
Amasya				125	200
Siirt	132	128	168	127	196
Batman	200	175	196	109	176
Konya	113	105	153	66	170
Diyarbakır	184	163	182	86	167
Isparta	165	164	160	157	152
Muş	153	138	143	86	149
Kırıkkale	147	122	98	31	146
Adıyaman	194	168	154	124	141
Bursa	108	93	119	117	139
Gümüşhane	-	-	116	94	138
Mardin	138	146	178	70	138
Çankırı	-	-	-	85	136
Eskişehir	-	69	114	60	133
Erzincan	-	-	133	133	132
Nevşehir	136	122	130	130	130

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 12. İllere göre Türkiye yeşil mercimek verimi (kg/da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Van	-	-	-	178	200
Kırklareli	-	-	250	250	182
Muğla	-	-	265	200	158
Kastamonu	-	-	-	167	143
Hatay	101	157	153	158	138
Çankırı	118	130	119	69	120
Amasya	138	138	136	78	116
Çorum-	132	132	125	77	112
Ankara	110	119	124	67	110
Edirne				0	110
Yozgat	132	109	109	90	109
Tekirdağ	141	141	148	131	107
Ağrı	141	135	148	72	105
Kırşehir	115	125	129	86	105
Konya	131	104	104	37	104
Erzurum	75	85	89	84	103
Adana	-	-	-	100	100
Balıkesir	129	120	119	111	100
Kahramanmaraş	120	120	100	80	100
İstanbul	-	-	-	-	100

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 13. Ülkelere göre kırmızı mercimek ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	168.293	418.309	395.415	294.359	649.488
Kazakistan	131.845	89.682	21.924	22.932	93.030
Avustralya	700	12.031	29.195	6.785	72.431
Rusya	7.699	9.869	7.408	38.950	47.972
Suriye	5.985	16.500	10.789	7.956	4.381
Sudan	-	975	250	86	875
Ukrayna	2.258	1.924	323	2.509	712
Almanya	101	123	100	-	117
Kırgızistan	718	-	46	-	44
Birleşik Krallık	-	-	48	95	24
Diğer	656	1.675	2.934	205	21
Toplam	318.254	551.087	468.430	373.876	869.095

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000013), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 14. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	68.861	194.096	221.472	240.068	480.711
Irak	46.209	43.056	43.807	118.623	245.813
Sudan	30.800	42.337	31.525	49.543	68.718
Kazakistan	44.472	30.052	12.287	18.299	60.510
Avustralya	3.191	5.749	17.008	6.295	51.334
Rusya Federasyonu	3.484	4.864	4.439	32.499	31.888
Mısır	30.035	19.197	18.816	20.826	25.968
Almanya	8.832	15.283	17.795	14.707	21.849
İtalya	6.028	8.488	10.167	11.678	12.641
Birleşik Krallık	4.456	9.284	8.747	16.368	11.637
Diğer	78.410	120.479	96.505	124.357	107.377
Toplam	324.777	492.886	482.569	653.264	1118.445

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 15. Ülkelere göre kırmızı mercimek ihracat miktarı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Irak	74.681	59.179	56.816	107.649	252.350
Sudan	50.148	62.371	42.432	44.449	70.152
Mısır	58.211	30.456	23.079	18.206	26.721
Almanya	10.866	15.595	16.088	11.014	16.268
Suriye	14.570	25.287	23.335	20.601	11.941
İtalya	8.582	9.338	9.535	9.254	11.329
Birleşik Krallık	7.364	13.372	10.900	14.830	11.081
Cezayir	5.205	5.264	10.204	7.581	10.779
Lübnan	4.164	6.110	6.204	8.044	9.678
Eritre	3.500	14.350	-	4.000	8.250
Diğer	103.730	117.507	77.898	69.195	67.914
Toplam	341.021	358.829	276.490	314.823	496.463

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000013), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 16. Ülkelere göre Türkiye kırmızı mercimek ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Irak	46.203	42.656	43.807	118.623	46.203
Sudan	30.800	41.562	31.354	49.435	30.800
Mısır	29.817	19.100	18.816	20.826	29.817
Almanya	8.691	15.133	17.648	14.707	8.691
İtalya	5.894	8.238	9.979	11.511	5.894
Birleşik Krallık	4.456	9.284	8.677	16.213	4.456
Cezayir	3.825	3.179	7.578	8.131	3.825
Suriye	7.196	11.946	13.585	17.309	7.196
Lübnan	2.221	4.127	4.608	8.212	2.221
Eritre	1.820	10.096	-	5.560	1.820
Diğer	63.844	83.556	64.687	79.227	63.844
Toplam	204.767	248.877	220.739	349.755	204.767

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000013), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 17. Ülkelere göre yeşil mercimek ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	9.397	11.361	34.981	17.795	36.830
Rusya Federasyonu	6.633	15.798	6.757	19.822	17.509
Kazakistan	5.441	30.408	4.070	5.225	8.555
Almanya	-	125	-	-	114
Suriye	-	-	285	-	100
Kırgızistan	-	23	-	22	88
ABD	1.218	1.395	7.506	2.015	69
Ukrayna	-	666	165	-	60
Diğer	286	75	59	176	22
Toplam	22.975	59.851	53.823	45.055	63.348

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 18. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Kanada	4.685	6.288	22.566	18.804	39.315
Rusya Federasyonu	2.677	5.964	4.568	20.783	14.992
Kazakistan	1.947	9.979	2.368	5.240	7.166
Almanya	-	0.158	-	-	181
ABD	584	560	4.319	1.759	81
Suriye	-	-	140	-	80
Kırgızistan	-	0.008	-	28	73
Ukrayna	-	0.223	0.097	-	41
Bulgaristan	-	-	-	8	18
Diğer	353	69	77	231	-
Toplam	10.245	23.248	34.135	46.852	61.947

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 19. Ülkelere göre yeşil mercimek ihracat miktarı(ton)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
Cezayir	135	489	344	147	1147
İran	240	75	845	475	522
Suriye	215	121	189	168	269
Hindistan	0	690	149	0	244
Almanya	185	249	198	175	213
Fas	20	42	8	0	140
Lübnan	10	170	375	414	128
İsrail	64	141	85	61	104
Mısır	0	19	83	1	81
Birleşik Krallık	55	76	74	70	70
Diğer	831	902	685	649	693
Toplam	1.756	2.974	3.033	2.159	3.610

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 20. Ülkelere göre Türkiye yeşil mercimek ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22	2022-2023
Cezayir	0.749	2.344	2.370	1.719	12.744
İran	2.096	409	5.540	5.388	5.971
Almanya	1.564	2.176	2.097	2.537	3.186
Suriye	1.173	514	1.226	1.815	2.651
Hindistan	-	1.984	784	-	2.634
Lübnan	66	0.995	2.948	4.267	1.548
Fas	107	176	33	-	1.497
İsrail	389	758	565	765	1.186
Birleşik Krallık	424	624	680	950	979
Mısır	-	93	556	13	791
Diğer	6.454	5.849	5.977	8.780	8.180
Toplam	13.019	15.921	22.777	26.235	41.367

Kaynak: TÜİK, 2023. GTİP Kodu: 07134000012), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 21. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	15.324	14.987	12.757	13.093	14.648
Myanmar	3.077	2.918	2.910	2.854	2.673
Brezilya	2.801	2.838	2.608	2.687	2.613
Meksika	1.625	1.596	1.207	1.567	1.670
Kenya	1.030	1.177	1.189	1.148	1.172
Tanzanya	1.120	897	894	963	1.019
Burundi	574	599	975	1.020	828
Mozambik	584	877	940	883	826
Çin	760	763	770	748	744
Angola	770	747	673	692	699
Ruanda	549	557	583	648	694
A.B.D	560	466	465	666	535
Arjantin	415	416	420	488	523
Kongo	465	471	477	477	484
Uganda	588	550	247	434	462
Gitmek	370	379	389	410	422
Kore	372	373	372	373	374
Malawi	332	348	360	362	367
Etiyopya	688	333	281	312	356
Haiti	275	391	228	231	314
Diğer	4.890	4.629	4.348	4.418	4.505
Dünya	37.170	36.310	33.093	34.473	35.927

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 22. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	6.340	6.220	5.310	5.460	6.120
Brezilya	3.046	2.916	2.908	3.035	2.900
Myanmar	2.862	2.721	2.717	2.659	2.483
Tanzanya	1.428	1.097	1.197	1.277	1.326
Çin	1.322	1.324	1.328	1.291	1.293
Meksika	1.184	1.196	879	1.056	1.289
A.B.D	1.291	1.108	920	1.465	1.020
Uganda	1.012	940	437	786	856
Arjantin	414	473	579	634	759
Kenya	846	837	747	774	666
Etiyopya	825	564	486	553	619
Ruanda	456	486	484	439	492
Burundi	371	393	619	628	492
Mozambik	260	361	400	398	388
Kanada	322	341	317	490	386
Kamerun	365	373	376	372	374
Angola	336	333	326	345	341
Kore	326	327	327	328	329
Türkiye	239	220	225	280	305
Pakistan	129	125	132	211	270
Diğer	5.794	5.131	4.839	4.932	5.009
Dünya	29.170	27.488	25.553	27.413	27.715

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 23. Dünya kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
İran	1.561	1.681	2.025	4.473	5.796
Yunanistan	3.102	3.143	3.060	3.270	4.002
Hırvatistan	1.232	1.342	1.154	2.286	3.528
İtalya	2.527	2.408	2.282	2.481	3.176
Slovenya	000	4.034	3.795	3.257	2.978
Romanya	2.127	2.177	2.157	2.316	2.634
Kıbrıs	2.297	2.481	2.705	2.411	2.441
Şili	2.284	2.218	1.924	2.317	2.409
Arnavutluk	1.710	2.079	1.979	2.101	2.357
Grenada	2.202	2.142	2.212	2.102	2.080
İspanya	2.054	2.044	1.620	1.885	2.054
Jamaika	2.374	2.491	2.686	2.629	2.050
Doğu Timor	-	-	-	-	1.882
Azerbaycan	872	853	882	1.177	1.759
Ekvador	2.407	1.838	1.976	2.474	1.729
Gürcistan	1.443	1.385	1.246	1.486	1.705
Kuzey Makedonya	-	1.677	1.837	1.847	1.670
Sırbistan	1.610	2.028	2.001	1.892	1.627
Kolombiya	-	1.997	1.740	1.646	1.588
Panama	1.532	1.383	1.450	1.480	1.497

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 24. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
İtalya	130.874	128.464	141.375	129.283	119.271
Hindistan	106.543	114.783	104.145	126.42	101.922
Türkiye	37.385	134.716	103.478	55.856	100.185
Birleşik Krallık	92.687	100.031	100.523	96.555	96.073
Pakistan	86.787	83.067	107.512	89.171	91.729
Meksika	165.134	96.984	112.332	166.206	76.327
Brezilya	80.766	151.001	113.129	82.68	75.943
Irak	15.924	48.709	39.057	94.677	62.577
Cezayir	66.183	71.233	35.412	71.394	57.629
Kolombiya	28.34	28.189	26.681	20.944	51.693
Kenya	10.045	58.951	33.097	23.16	49.135
İspanya	44.637	48.6	-	51.508	47.583
Hollanda	15.941	16.837	24.447	38.271	42.932
Çin	3.607	7.822	10.395	23.09	42.198
Kosta Rika	43.869	39.082	50.107	44.531	41.219
Kanada	46.21	53.282	44.594	40.709	38.488
B.A.E	21.278	16.685	18.71	18.831	34.398
Romanya	23.732	23.462	29.48	29.207	33.589
Fransa	30.352	35.794	37.326	34.25	32.937
El Salvador	25.398	27.516	50.781	28.743	32.374
Diğer	749.55	674.901	715.179	625.902	714.786
Dünya	1825.242	1960.109	1897.76	1891.388	1942.988

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 25. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
İtalya	148.692	143.414	170.323	162.064	161.202
Hindistan	100.362	104.496	103.728	144.149	123.463
Türkiye	41.238	125.552	110.11	64.679	110.951
Meksika	137.79	103.153	133.516	166.092	101.744
Birleşik Krallık	88.396	95.313	99.867	96.456	97.92
Kolombiya	30.453	29.336	28.476	23.078	70.04
Pakistan	61.944	59.606	90.912	74.315	69.033
Irak	17.861	52.151	45.805	109.698	68.928
Cezayir	75.495	74.211	44.482	83.158	67.612
İspanya	53.242	57.194	72.722	67.305	66.459
Kosta Rika	42.929	37.121	52.511	48.241	54.298
Brezilya	49.332	94.999	75.01	57.596	51.843
Hollanda	26.573	26.048	41.537	45.995	49.869
Fransa	43.758	49.988	56.495	52.882	46.482
A.B.D	34.923	32.674	48.989	40.07	45.457
Kanada	33.546	44.731	46.231	44.395	43.157
Romanya	24.415	25.049	34.697	35.447	40.085
Portekiz	39.236	32.111	35.982	49.361	36.231
El Salvador	23.656	25.615	58.532	30.737	35.748
Guatemala	12.797	8.759	20.321	15.531	34.088
Dünya	1780.984	1862.836	2105.708	2073.011	1985.054

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 26. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat miktarı (ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Arjantin	312.448	424.001	377.05	385.101	310.841
A.B.D	243.572	245.757	235.612	216.442	189.871
Etiyopya	152.432	169.292	116.801	84.169	125.349
Kanada	132.991	130.471	146.663	150.313	120.238
Mısır	78.817	60.606	81.467	105.565	118.45
Nikaragua	77.642	74.476	96.943	80.742	90.46
Türkiye	19.291	107.707	86.912	110.405	86.095
Myanmar	17.339	1.957	25.507	36.193	57.464
Mozambik	29.897	13.844	167.75	185.504	42.421
Çin	207.078	171.89	148.03	62.122	41.519
Brezilya	42.228	46.337	39.454	55.966	40.336
Kırgızistan	59.651	64.354	90.133	38.857	34.685
Meksika	50.653	23.847	33.35	21.796	32.02
Ukrayna	12.107	24.646	19.565	7.226	20.245
Özbekistan	17.243	18.639	13.701	14.466	20.126
Bolivya	16.124	15.464	18.848	12.538	18.773
Hollanda	12.882	10.842	13.625	15.513	18.766
Afganistan	3.043	0	28.06	21.765	18.758
Belçika	14.721	19.06	18.66	16.433	17.92
Uganda	34.778	19.203	7.988	34.871	17.554
Diğer	216.008	189.669	199.067	177.154	157.392
Dünya	1750.945	1832.062	1965.186	1833.141	1579.283

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 27. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Arjantin	264.761	355.314	333.372	351.765	239.107
A.B.D	224.093	215.685	211.214	230.45	227.377
Mısır	90.797	65.115	101.756	136.864	157.62
Kanada	123.997	123.507	140.95	150.663	129.706
Nikaragua	80.424	76.011	114.015	88.18	114.154
Türkiye	23.589	106.728	102.695	127.865	99.729
Etiyopya	88.45	89.463	86.987	75.225	91.077
Çin	227.788	193.89	179.72	91.351	70.284
Brezilya	29.632	33.368	34.912	68.688	47.124
Myanmar	12.949	1.697	19.92	27.085	45.578
Hollanda	39.564	34.136	47.204	51.179	43.959
Kırgızistan	44.175	55.392	44.316	39.449	38.54
Meksika	49.203	25.621	39.011	31.312	38.357
Belçika	16.033	24.604	25.717	23.782	24.667
Bolivya	13.737	13.937	17.248	12.987	22.199
Ekvador	5.365	5.417	8.376	6.942	19.906
Ukrayna	7.938	16.055	15.389	6.914	18.309
Polonya	15.883	18.945	16.119	22.013	18.206
Fransa	18.752	19.664	22.592	15.476	17.726
Özbekistan	12.285	13.866	10.478	11.452	17.084
Dünya	1612.173	1654.792	1783.374	1799.064	1676.385

Kaynak: Trade Map, 2023.

Ek Tablo 28. İllere göre Türkiye kuru fasulye ekim alanı (da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Niğde	103.489	124.58	170.75	190.95	173.07
Nevşehir	68.723	73.259	92.245	103.091	135.541
Bitlis	62.615	88.35	104.74	126.98	112.29
Konya	148.111	148.331	185.9	173.988	99.282
Karaman	101.351	89.58	84.63	86.923	67.491
Kayseri	15.619	17.254	24.069	35.903	29.797
Aksaray	9.931	12.8	17.755	21.756	22.98
Tunceli	15.15	18.657	20.048	19.805	19.86
Muş	9.684	10.011	12.356	15.209	19.052
Kahramanmaraş	22.872	22.594	21.42	19.96	18.456
Kütahya	20.451	21.272	18.435	18.199	18.234
Gümüşhane	17.14	18.99	16.647	17.7	16.173
Erzincan	25.704	22.704	25.945	17.045	14.325
Erzurum	11.407	11.962	13.231	13.439	13.48
Tokat	10.586	11.235	12.02	12.149	12.43
Bursa	13.273	10.938	11.252	11.563	11.717
Afyonkarahisar	8.807	8.524	10.366	11.421	9.873
Sinop	10.081	10.334	10.001	9.846	9.867
Samsun	13.432	10.69	9.19	8.917	9.729
Balıkesir	13.807	14.229	13.789	10.657	9.499
Diğer	145.812	143.091	155.068	152.463	147.374
Toplam	848.045	889.385	1029.857	1077.964	970.52

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 29. İllere göre Türkiye kuru fasulye üretim miktarı (ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Niğde	36.398	42.503	58.835	70.905	57.505
Nevşehir	18.232	21.637	28.303	34.589	46.93
Bitlis	19.685	24.071	32.143	41.703	35.085
Konya	53.439	49.664	62.408	57.285	33.128
Karaman	30.193	25.826	27.518	27.724	23.278
Kayseri	3.965	4.455	6.551	9.343	8.418
Aksaray	2.709	3.449	5.811	6.337	7.142
Kahramanmaraş	4.695	4.736	4.482	4.206	4.019
Muş	1.711	1.700	2.087	2.575	3.863
Gümüşhane	3.348	3.601	3.635	4.023	3.441
Kütahya	3.477	3.46	2.984	2.751	3.23
Erzurum	2.338	2.363	2.684	2.43	2.77
Afyonkarahisar	1.608	1.376	1.829	2.507	2.267
Çanakkale	1.544	1.563	2.33	2.027	2.089
Bursa	2.179	1.729	1.907	1.976	2.084
Balıkesir	2.808	2.755	2.744	2.159	2.077
Erzincan	3.28	3.013	3.289	2.391	2.001
Tokat	1.493	1.392	1.555	1.608	1.874
Yozgat	0.716	0.566	0.872	1.942	1.725
Van	0.142	0.498	1.239	1.525	1.649
Diğer	26.04	24.643	26.312	24.994	25.425
Toplam	220.000	225.000	279.518	305.000	270.000

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 30. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Irak	32.335	29.761	28.678	9919	67.081
Cezayir	48	1.478	1.596	1.886	3.405
Suriye	7.610	15.291	2.421	3.987	2.835
Almanya	2.406	3.797	3.304	3.003	2.632
Lübnan	2.185	2.485	2.363	3.892	2.324
Kosova	234	167	177	3.164	1.750
Hindistan	4.377	2.313	3.163	2.236	1.330
Belçika	792	1.282	1.315	919	823
Yunanistan	1.017	2.517	1.083	2.058	624
Bulgaristan	007	964	825	2.362	624
İran	858	251	-	250	450
Kuzey Makedonya	2	3	10	614	377
Birleşik Krallık	314	765	450	798	330
Arnavutluk	046	103	189	344	321
İsveç	341	371	293	299	298
Romanya	-	252	444	1.393	280
Belirlenemeyen Ülke ve Bölgeler	221	289	716	228	249
Hollanda	474	549	939	919	237
K.K.T.C.	244	321	248	239	223
İspanya	081	202	197	199	218
Diğer	33.791	36.826	7.989	5.795	2.356
Toplam	87.381	99.989	56.399	125.504	88.767

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07133-071339), Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Ek Tablo 31. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Irak	34.581	32.710	34.569	98.620	76.228
Cezayir	048	2.181	2.130	2.305	5.301
Almanya	3.295	5.763	5.264	4.903	4.561
Suriye	7.211	14.329	2.892	3.995	3.534
Lübnan	1.771	2.631	2.578	4.206	2.783
Kosova	267	230	225	3.180	1.775
Hindistan	3.767	1.969	3.510	2.638	1.443
Belçika	896	1.649	2.064	1.412	1.239
Yunanistan	1.105	3.264	1.364	2.797	1.048
Bulgaristan	007	1.014	842	2.400	709
Diğer	32.808	42.840	14.067	13.017	6.980
Toplam	85.757	108.580	69.505	139.474	105.602

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07133-071339), Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Ek Tablo 32. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Mısır	4.365	5.002	2.665	16.601	51.909
Arjantin	17.502	41.282	21.397	3860	26.201
Kırgızistan	27.761	17.245	15.814	13.028	8.788
Kanada	6.030	1983	5.207	5.882	7.431
ABD	6.636	5.930	1.568	376	6.423
Etiyopya	27.340	21.765	7.123	309	2.712
Peru	408	1.728	282	306	492
Polonya	748	2.814	220	110	311
Çin	31	600	156	17	112
Ukrayna	3.785	1.053	205	21	87
Gürcistan	005	-	-	62	47
Özbekistan	003	144	22	23	46
Bulgaristan	092	-	-	-	46
Brezilya	008	026	-	-	25
Rusya	215	1.168	835	853	22
İspanya	-	-	-	13	13
Almanya	-	-	-	-	-
Yunanistan	1	-	1	-	-
Hollanda	2	25	-	-	-
Diğer	388	2.040	792	-	-
Toplam	95.318	111.804	56.287	68.462	104.664

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07133-071339), Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Ek Tablo 33. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Mısır	38.9148	46.2877	26.8306	168.2612	584.444
Arjantin	202.344	446.9078	269.316	329.3626	289.1437
Kırgızistan	250401	173.6367	178.6529	151.6614	109.861
Kanada	57.0212	96.793	51.3931	64.0237	87.3153
ABD	61.3164	58.7449	19.4431	4.4657	87.2965
Etiyopya	178.0736	174.2539	59.3148	3.5513	23.769
Peru	6.3876	19.8677	4.8166	5.3436	9.3661
Polonya	7.2467	31123	2.5479	1.7182	5.4649
Çin	3124	8.8486	3.1371	1382	2.3066
Ukrayna	24.189	8.5129	2.1424	2019	7673
Diğer	6.3437	24.2497	23.0029	14.8112	2.147
Dünya	832.1893	1088.2151	645972	743.5389	1201.8814

Kaynak: TÜİK, 2023. (GTİP Kodu: 07133-071339), Pazarlama dönemi Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Ek Tablo 34. Ülkelere göre dünya nohut ekim alanı (ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	9.626.160	10.560.430	9.547.030	9.698.750	10.943.655
Pakistan	971.043	976.580	943.058	943.860	882.718
Avustralya	1.069.000	1.075.136	293.947	263.000	606.316
Türkiye	392.673	514.102	517.785	511.493	481.667
İran	531.431	440.893	452.715	452.372	439.872
Myanmar	375.639	382.578	379.607	361.166	344.370
Rusya	457.051	819.330	551.663	335.261	313.039
Etiyopya	242.704	239.786	208.838	220.719	228.420
A.B.D	247.260	342.570	183.490	101.500	142.050
Meksika	98.501	194.370	95.818	62.383	91.953
Tanzanya	40.134	73.441	46.326	95.523	91.369
Arjantin	100.454	86.512	137.607	112.549	78.461
Kanada	64.700	176.000	155.800	119.900	73.600
Fas	34.091	86.800	81.982	53.599	63.411
Suriye	61.312	52.474	78.197	71.864	63.055
Cezayir	28.571	32.065	36.206	36.743	36.520
Sudan	14.333	15.766	18.131	20.851	22.490
Yemen	19.657	18.281	18.281	18.727	17.956
Kazakistan	10.705	24.470	18.051	10.611	10.990
Nepal	9.933	9.882	9.653	9.982	9.840
Diğer	171.744	68.398	66.153	60.776	63.133
Dünya	14.567.096	16.189.864	13.840.338	13.561.629	15.004.885

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 35. Ülkelere göre dünya nohut üretimi (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Hindistan	9.377.560	11.379.190	9.937.990	11.078.500	11.910.000
Türkiye	470.000	630.000	630.000	630.000	475.000
Pakistan	329.751	323.364	446.584	497.608	233.934
A.B.D	320.100	580.010	282.910	185.380	129.770
Arjantin	184.000	144.541	189.860	177.061	84.709
Kanada	95.600	311.300	251.500	214.400	76.192
Fas	-	-	-	-	72.547
Cezayir	-	-	40.369	-	38.818
Dominik Cumhuriyeti	11.383	11.383	12.479	11.749	12.114
Nepal	-	11.271	10.675	11.285	11.065
Tunus	4.900	11.804	10.470	8.045	9.900
İsrail	36.300	22.000	14.000	5.488	5.500
Bangladeş	6.237	4.964	5.347	4.942	5.008
Portekiz	1.506	2.000	2.355	2.890	3.208
Küba					200
Ermenistan			100	100	100
Irak	1	-	203	13	32
Romanya	1.768				
Çin, anakara	15.626	15.652	-	-	-
Diğer	2.543.858	1.863.511	860.575	926.131	-
Dünya	13.398.590	15.310.990	12.695.417	13.753.592	13.068.097

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 36. Ülkelere göre dünya nohut ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Pakistan	500.367	376.681	212.992	68.04	379.546
B.A.E.	131.046	105.076	94.146	123.891	137.474
Türkiye	92.959	114.77	123.271	129.497	106.247
İran	70.362	38.348	64.311	107.081	101.158
Hindistan	199.772	371.883	305.841	238.62	82.846
A.B.D	65.521	42.616	59.758	67.282	67.834
Suudi Arabistan	63.589	60.786	56.624	55.02	62.517
Nepal	26.259	25.949	33.67	51.117	46.632
Birleşik Krallık	52.495	55.775	64.261	44.497	43.188
İtalya	36.502	24.526	47.862	43.117	42.101
Kanada	35.957	54.661	43.849	33.994	37.778
Mısır	22.287	17.686	19.287	25.063	24.849
Ürdün	38.506	31.16	22.05	29.948	18.032
İsrail	10.225	10.286	11.418	15.771	17.406
Sri Lanka	-	25.625	29.915	22.242	16.273
Kırgızistan	0.165	5.07	12.824	13.64	15.106
Belçika	9.934	9.424	8.034	9.62	14.594
Almanya	14.397	13.458	19.381	16.481	14.412
Fransa	12.108	6.75	6.992	6.934	13.999
Çin	3.84	7.183	7.822	7.534	12.789
Diğer	292.384	285.527	300.03	239.594	180.067
Dünya	1678.675	1683.24	1544.338	1348.983	1434.848

Kaynak: Trade Map, 2023

Ek Tablo 37. Ülkelere göre dünya nohut ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Bangladeş	335.717	195.334	101.085	42.588	287.768
Hindistan	139.212	147.886	100.410	192.910	140.484
Türkiye	94.462	65.450	61.696	86.018	113.183
İran	118.613	72.875	91.704	116.748	109.082
B.A.E	76.563	31.150	50.835	95.855	100.410
Cezayir	78.745	61.956	57.599	67.115	95.464
Irak	63.962	39.198	47.105	53.926	71.998
A.B.D	50.843	42.160	40.233	46.891	62.033
Suudi Arabistan	52.481	54.981	53.735	56.857	56.821
Pakistan	127.869	203.613	162.239	164.654	50.020
Birleşik Krallık	39.767	18.365	32.148	37.250	46.557
İtalya	51.275	46.079	49.666	38.828	45.364
İspanya	8.223	21.317	17.828	26.767	43.202
Nepal	60.759	51.532	45.480	33.971	38.341
Suriye	32.302	32.179	24.565	24.427	37.554
Ürdün	17.335	16.498	20.924	31.201	30.123
Kanada	27.954	15.062	15.897	21.853	28.932
Sri Lanka	31.029	17.789	18.174	27.687	20.995
Mısır	12.825	9.167	9.411	14.580	20.266
Almanya	18.498	13.907	19.584	18.668	19.062
Dünya	1758.462	1389.579	1276.079	1462.151	1723.272

Kaynak: Trade Map, 2023

Ek Tablo 38. Ülkelere göre dünya nohut ihracat miktarı (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Avustralya	511.313	421.645	450.276	922.599	675.718
Hindistan	256.916	123.493	174.207	94.034	235.084
Kanada	85.414	129.922	111.586	168.175	222.479
Rusya	134.102	467.113	310.07	264.783	200.779
Türkiye	117.413	212.659	241.28	245.142	183.408
Tanzanya	41.147	87.918	107.614	135.22	165.497
B.A.E	72.708	61.83	55.105	58.66	95.01
A.B.D	86.687	153.947	155.656	115.233	66.72
Arjantin	139.202	103.928	128.981	53.424	49.836
Sudan	39.241	40.991	29.655	61.681	22.751
Fransa	13.215	13.834	17.199	26.563	22.434
Etiyopya	61.219	45.065	17.304	44.227	13.445
Kırgızistan	-	0.543	7.762	6.08	10.787
Belçika	7.602	5.464	4.667	5.034	9.862
Mısır	7.249	2.56	4.977	7.143	7.96
İtalya	5.759	6.537	5.876	4.839	6.028
Portekiz	2.945	2.191	3.645	8.091	5.88
Hollanda	1.55	2.268	2.426	2.871	5.552
İran	48.716	13.311	18.594	6.425	5.455
Bulgaristan	6.325	21.484	11.01	8.57	5.383
Diğer	358.04	107.345	98.508	69.622	28.994
Dünya	1996.763	2024.048	1956.398	2308.416	2039.062

Kaynak: Trade Map, 2023

Ek Tablo 39. Ülkelere göre dünya nohut ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022
Avustralya	303.164	243.618	236.608	505.204	303.164
Hindistan	237.801	106.567	140.663	89.101	237.801
Kanada	69.710	83.164	65.327	126.077	69.710
Türkiye	102.693	135.320	148.857	202.257	102.693
Rusya	66.188	165.283	116.252	166.615	66.188
Meksika	153.489	129.650	89.752	132.752	153.489
B.A.E	60.722	44.058	43.476	51.548	60.722
Tanzanya	22.329	46.776	56.325	77.764	22.329
A.B.D	71.713	99.822	105.242	86.213	71.713
Arjantin	119.800	48.662	65.780	32.630	119.800
Fransa	12.506	10.144	12.214	18.882	12.506
Sudan	48.351	23.414	18.588	42.625	48.351
Myanmar	101.142	29.581	13.681	13.209	101.142
Etiyopya	40.492	25.204	13.644	36.645	40.492
Belçika	10.008	5.682	5.837	6.209	10.008
Kırgızistan	0.000	0.308	4.719	5.750	0.000
Mısır	8.810	1.660	3.934	5.209	8.810
İtalya	9.076	7.820	6.467	6.858	9.076
Hollanda	2.571	2.734	3.128	4.475	2.571
Portekiz	3.923	2.334	3.601	8.414	3.923
Dünya	1585.765	1303.205	1251.202	1682.950	1585.765

Kaynak: Trade Map, 2023

Ek Tablo 40. Dünya nohut üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
İran	1582.3	1312.9	1413	2293.5	4133.6
Kıbrıs	3339.3	3536.8	3486.7	3269.9	2894.3
Yunanistan	2255.7	2358.7	2172.1	2270.6	2598.1
Şili	2862.1	2789.4	2272.5	2062.4	1898.2
Filistin	2091.1	1871.9	1672.3	1487.4	1547.9
Kolombiya			1454.8	1400.3	1545.8
İsrail	1139	1141.9	1122.2	1016.7	1207.4
Irak	1424		1214	1239.1	1048.3
Peru	1499.8	1391	1055.8	1089.3	1021.7
Fas	1296.8	1269.5	1105.1	846.7	847.2
A.B.D	661	485	414	430	795.9
İspanya	1042.4	1383.5	494.6	586.4	785.8
Meksika	949.1	830.6	631.7	696.1	742.3
Türkiye	1495.4	993.8	600.1	544.5	704.1
Azerbaycan	830.3	764.7	870.6	588.2	588.2
Bulgaristan		723.4	280.9	368.1	527.1
Kanada	946.1	618.1	509.7	392.2	516.5
Avustralya	426.9	346.7	362.9	523.6	445.4

Kaynak: FAO, 2023

Ek Tablo 41. İllere göre Türkiye nohut ekim alanları (da)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Ankara	485.479	538.774	716.987	766.560	812.884
Yozgat	418.776	600.985	712.618	657.372	517.059
Kırşehir	532.518	606.715	535.057	413.735	418.675
Kırıkkale	348.001	413.954	394.740	402.651	312.942
Konya	351.518	336.196	366.721	334.240	294.581
Karaman	232.908	208.377	191.187	222.651	245.356
Çorum	128.234	189.045	209.297	220.659	231.302
Adıyaman	274.064	326.157	254.258	153.750	161.997
Kayseri	75.212	93.617	95.138	118.858	137.692
Antalya	176.037	111.643	104.080	116.416	106.508
Mersin	174.026	113.447	103.521	90.215	97.356
Nevşehir	94.739	93.624	94.779	95.456	89.076
Aksaray	83.909	78.509	75.429	87.060	86.700
Sivas	90.350	55.580	73.884	71.505	86.549
Uşak	289.917	219.875	158.234	138.933	77.586
Gaziantep	86.001	95.095	87.427	91.120	77.385
Kahramanmaraş	106.662	85.856	76.555	62.300	61.364
Eskişehir	66.796	59.758	62.732	56.200	61.110
Şanlıurfa	15.671	83.213	46.576	60.871	55.733
Diyarbakır	146.938	168.317	109.439	89.345	52.776
Diğer	966.403	727.214	646.948	628.960	583.708
Türkiye	5144.159	5205.951	5115.607	4878.857	4568.339

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 42. İllere göre Türkiye nohut üretim miktarı (ton)

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Ankara	57.959	67.948	93.476	79.665	111.000
Yozgat	53.319	68.614	86.417	68.433	67.115
Kırşehir	65.952	70.813	77.687	44.075	55.934
Konya	18.848	28.701	28.822	24.216	39.233
Karaman	48.845	46.858	50.112	34.029	39.231
Çorum	46.697	44.582	29.133	17.693	34.456
Adıyaman	27.607	26.342	23.382	24.681	31.840
Kırkkale	46.059	47.565	37.791	19.706	22.639
Kayseri	7.592	10.211	9.918	15.218	16.210
Antalya	16.160	12.607	11.580	12.453	13.931
Nevşehir	9.957	8.251	10.894	7.973	10.041
Gaziantep	13.164	15.171	13.280	10.618	9.004
Aksaray	7.958	7.857	7.327	7.891	8.841
Mersin	20.143	12.235	9.288	8.469	8.608
Kahramanmaraş	16.514	12.612	10.188	8.465	8.190
Diyarbakır	24.104	26.285	18.775	8.526	7.787
Uşak	27.233	19.981	14.288	8.182	7.268
Sivas	9.064	5.357	6.489	5.105	6.961
Eskişehir	5.991	5.389	7.002	5.137	6.949
Çankırı	1.035	5.117	7.526	5.808	6.890
Diğer	105.799	87.504	76.625	58.657	67.872
Türkiye	630.000	630.000	630.000	475.000	580.000

Kaynak: TÜİK, 2023

Ek Tablo 43. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Rusya	36.662	7002	17.991	66.092	112.938
Kanada	236	2.244	3.763	1748	29.357
Meksika	23.860	48.231	25.053	36.376	23.847
Hindistan	2.199	9.172	3.482	124	19.210
ABD	708	1.294	3.648	5.337	7.122
Kazakistan	3.583	1837	6.273	11.469	7.116
Arjantin	228	361	1.038	1.587	6.883
Avustralya	216	-	270	11.325	3.909
Bulgaristan	1.590	4.547	421	2.056	1.697
Etiyopya	3.145	2.064	1.818	1.560	1.584
Ukrayna	026	414	825	529	1.551
Diğer	4.378	6.734	6.419	2.361	1.078
Genel Toplam	76.831	155.899	71.002	149.563	216.292

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu : 071320), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 44. Ülkelere göre Türkiye nohut ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Rusya Federasyonu	16.539	27.379	1858	49.876	87.229
Meksika	27.444	47.926	29.250	49.419	38.142
Kanada	225	1.778	2.047	1357	33.708
Hindistan	2.082	8.773	3.449	176	26.804
ABD	438	917	2.975	5.429	9.096
Arjantin	182	119	755	1.461	8.524
Kazakistan	1.596	4.007	2.627	9.331	5.123
Avustralya	196	000	182	9.704	3.594
Etiyopya	2.311	1.431	1.866	1.758	1.804
Bulgaristan	995	1.732	214	2.023	1.718
Rusya Federasyonu	16.539	27.379	1858	49.876	87.229
Diğer	2.997	5.125	6.950	2.998	2.735
Genel Toplam	55.006	99.187	61.175	142.531	218.477

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu: 071320), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 45. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracatı (ton)

Ülkeler	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Irak	50.069	62.848	58.880	50.706	81.306
İtalya	5.276	7.163	12.148	11.976	17.268
İran	21.318	2.761	16.634	18.631	13.489
Cezayir	13.489	13.054	16.074	11.183	11.107
Suriye	12.038	24.027	21.383	19.145	10.428
İsrail	8.484	9.486	9.471	9.579	8.776
Suudi Arabistan	8.706	8.304	2.038	0.072	8.051
Lübnan	7.585	9.388	12.609	12.760	7.935
Almanya	4.518	6.825	8.213	4.565	7.358
Ürdün	9.876	3.408	5.263	3.339	6.536
Libya	4.460	1.027	5.320	3.436	5.518
Birleşik Krallık	5.027	6.770	5.609	3.787	5.137
Belçika	0.880	1.404	0.824	1.585	3.707
Mısır	3.257	2.042	5.389	0.956	3.604
Fransa	0.476	0.394	0.410	0.617	3.500
Diğer	57.452	77.615	74.938	28.352	28.269
Genel Toplam	212.911	236.515	255.202	180.690	221.992

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu: 071320), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

Ek Tablo 46. Ülkelere göre Türkiye nohut ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Irak	46.323	42.692	46.897	51.566	91.377
İtalya	4.060	4.590	7.945	12.019	17.718
İran	17.230	1.073	11.441	16.022	13.067
Suriye	8.939	11.917	11.883	16.684	10.161
Almanya	4.268	5.970	7.130	5.059	9.287
Cezayir	9.350	5.461	9.654	10.277	9.186
İsrail	5.594	5.177	5.640	9.565	9.180
Lübnan	5.121	5.297	8.456	12.049	8.027
Suudi Arabistan	4.998	4.355	1.297	0.058	7.787
Libya	5.290	0.703	4.777	3.846	6.504
Diğer	50.800	51.910	61.318	38.482	53.332
Genel Toplam	161.974	139.144	176.439	175.626	235.625

Kaynak: TÜİK, 2023 (GTİP Kodu: 071320), (Piyasa dönemi Temmuz-Haziran)

KAYNAKLAR

Anonim, 2021. TMO, 2020 Yılı Bakliyat Sektör Raporu.

Anonim, 2023. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/11a7a84d3d5ce4d_ek.pdf?tipi=14&sube= (Erişim Tarihi: 25.10.2023).

Adak. M. S.. Güler. M.. Kayan. N.. 29. Yemeklik Tane Baklagillerin Üretimini Artırma Olanakları. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1f860e3b7f548ab_ek.pdf (Erişim Tarihi: 15.10.2023).

FAO, 2023. Food and Agriculture Organization of The United Nations Statistics Division <Http://Faostat.Fao.Org>.(Erişim Tarihi 20.10.2023).

Kün. E.. Çiftçi. C.. Y.. Birsin. M.. Ülger. A.. C.. Karahan. S.. Zencirci. N.. Öktem. A.. Güler. M.. YILMAZ. N.. ATAK. M.. 24. Tahıl ve Yemeklik Dane Baklagiller Üretimi.

Trade Map. 2022. <https://www.trademap.org/> (Erişim Tarihi 10.09.2023).

TÜİK, 2023. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr>. (Erişim Tarihi:15.09.2023).

TEPGE YAYIN NO: 391
ISBN: 978-625-94245-7-6

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Aralık 2023

İletişim:
T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah.
Dumlupınar Bulvarı. 068.
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833
Faks: 0312 287 5458

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz. basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz. Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir. Yayın içerisindeki her türlü yorum ve değerlendirmeler yazara aittir. Tarım ve Orman Bakanlığı ve TEPGE'nin görüşlerini yansıtmaz.